Hymnologiske Meddelelser

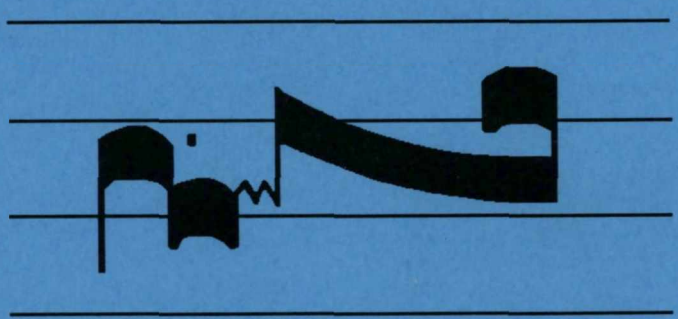

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

18. årg. nov. 1989 nr. 3

Erik Balslev Clausen: - Det er ikke nok med så eller så stor ret at kunne sige til sig selv, at man har ret i sine synspunkter. (Foto: Leif Tuxen)

længere sigt ske ved en sammenlægning med maskinmessen Agromek. Forudsætningen er imidlertid, at dyrskuet så flyttes til en tid af året, hvor den store udstilling af dyr fortsat kan gennemføres i fuldt omfang. H.O.A. Kjeldsen har her stillet det forslag, at man vælger oktober til dyrskuet og maskinmessen. En ny hal på 10.000 kvadratmeter er allerede ved at være klar for at kunne tage den evt. kommende udvidelse.

bro.

ste fronte

en blandt Ritzaus journal

medarbejdere på Ritzaus Bureau nedlagde arbejdet torsdag middag i protest mod for-

Hymnologiske Meddelelser

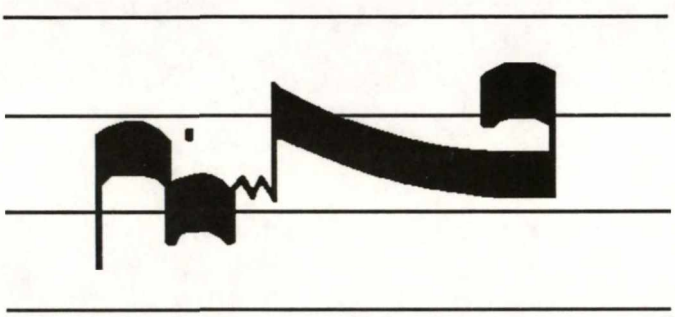

udgivet af Salmehistorisk Selskab og
Nordisk Institut for Hymnologi

18. årg. nov. 1989 nr. 3

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

TIDSSKRIFT OM SALMER

UDGIVET AF SALMEHISTORISK SELSKAB

OG

NORDISK INSTITUT FOR HYMNOLOGI

18. årgang 1989 nr. 3

Fra Jan Arvid Hellström: Dagen er nära ..... s. 132

Fra Nils F. Nygren: Får jag lämna några visor ..... s. 134

Jens Lyster: Bønnelitteraturen som hymnologisk forskningsobjekt ..... s. 136

Jens Lyster: Om Grundtvigs "Sov sødt, barnlille" og andet godt i en upåagtet bønnebog fra 1847 ..... s. 139

Leif Ludwig Albertsen: Har Vorherre humor? ..... s. 167

ANMELDELSER: Jan Arvid Hellström: Dagen er nära og Nils F. Nygren: Får jag lämna några visor? (Peter Balslev-Clausen) ... s. 179

SUMLEN: Årsbok för Vis- och Folkmusikforskning 1986 og 1987. (Peter Balslev-Clausen) ... s. 182

FORFATTERNES ADRESSER ..... s. 185

Den busigaste ungen

(1978) Musik: Jan Arvid Hellström

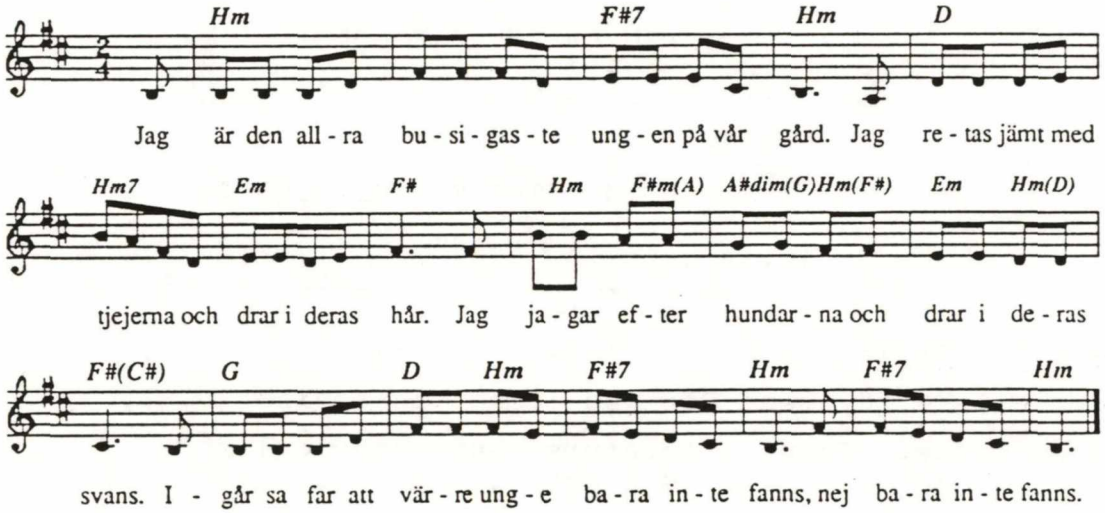

En dag så red en farbror hit, det var en viktig präst.
Jag råkade väl skrika till, för han föll av sin häst.
Han reste sig och skrek och röt och skvallrade för mor,
så mamma grät och suckade: //: "Om ändå du var stor!" ://

En dag så kom en predikant och skulle hälsa på,
dom sa att han har jobb hos Gud och är så helig så.
Han ramlade i gropen, där jag skulle fånga varg,
så det blev bråk och jag fick stryk, //: för han blev heligt arg. ://

Jag grät och tänkte rymma när det kom en annan man.
Hans kompisar höll på som bäst att gräla med varann.
Dom lekte visst att vara fin och ville vara störst,
den ene skrek att han var äldst, //: en annan: "Jag var först." ://

Men då gick mannen fram till mig och viskade mitt namn,
han sade till dom andra när han tog mig i sin famn,
att grabben här är allra minst i huset där han bor
men i mitt rike är han först, //: där är den lille stor. ://

När alla andra gnäller jämt på mig och på mitt bus,
när alla gnyr och gnatar på vår gård och i vårt hus,
när det är svårt att vara minst och jag får smisk av mor
jag vet att det finns ändå En //: som tycker jag är stor... ://

Tekst og musik: Jan Arvid Hellström.

Fra Jan Arvid Hellström: "Dagen är nära". Erene Bok & Musik AB, Uppsala.

Den övre salen

(1969) Musik: Paul Sundin

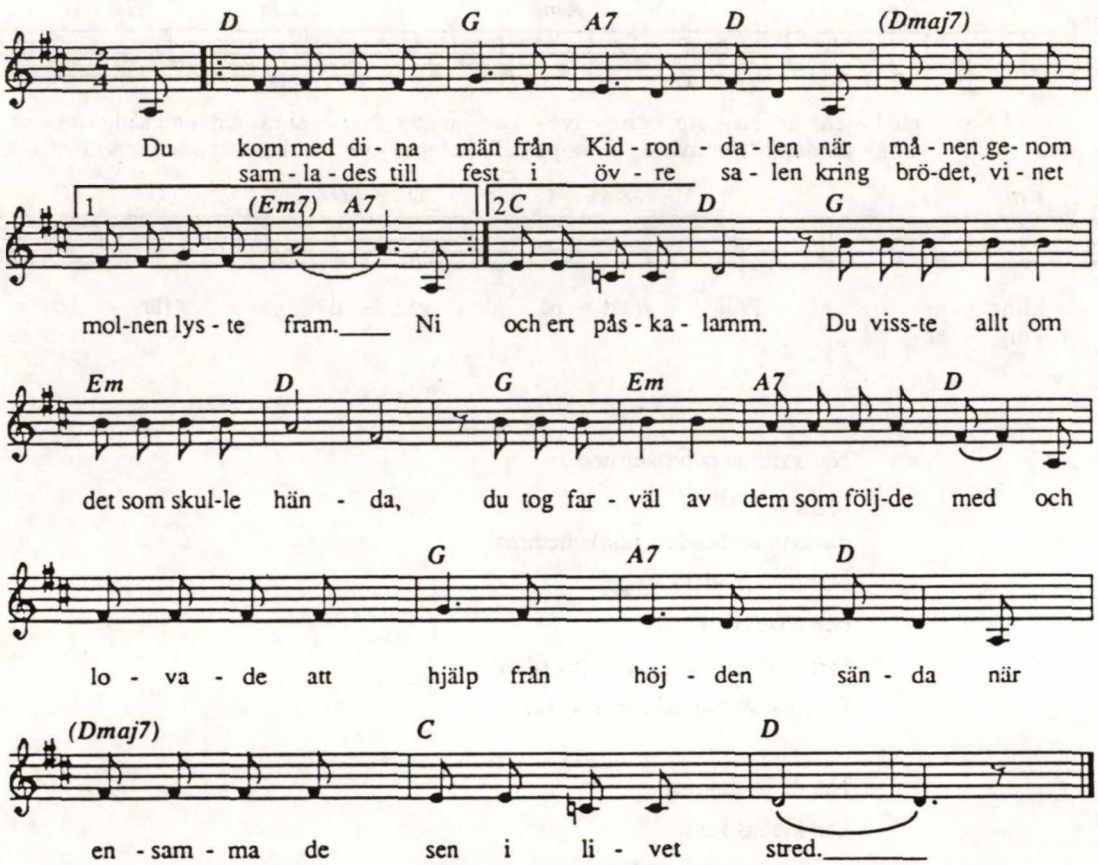

I måltiden ni åt i övre salen
ni slöt ett stort och evigt fridsförbund:
Du skulle följa deras stig i dalen
och hjälpa de till deras sista stund.
I undret skedde vad du ensam känner,
som ingen kan förklara, ingen vet
hur du gav ut dig själv för dina vänner,
hur bröd och vin blev fyllt av evighet.

I avskedet du gav din välkomsthälsning,
när natten slöt sig mörk och tyst och stum:
Att du var kommen dit för deras frälsning,
att du gick bort, för de att ordna rum.
Och när till sist vi lämnar karnevalen
och livets virrvarr slocknar på vår jord,
då dukar du till fest i övre salen
med bröd och vin och glädje på ditt bord.

Tekst: Jan Arvid Hellström. Musik: Paul Sundin.
Fra Jan Arvid Hellström: "Dagen är nära". Erene Bok & Musik AB, Uppsala.

Tag hand om mig då

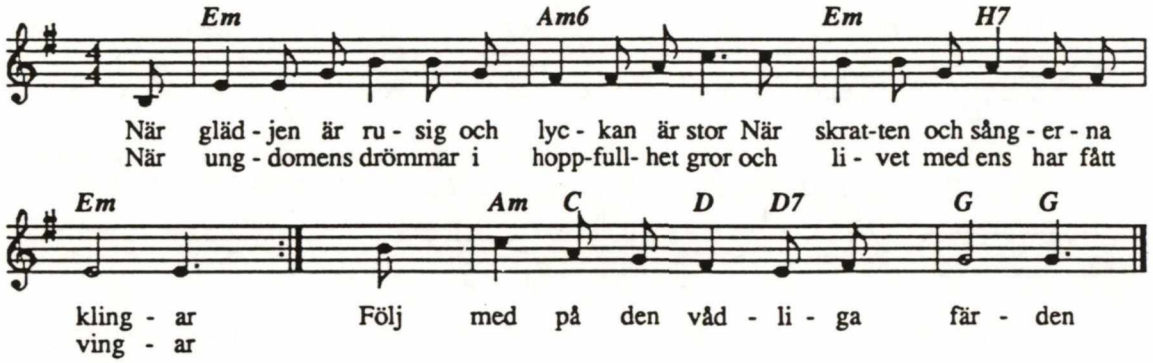

När stolthet och övermod
byggt sitt palats
där ödmjukhet förr hörde hemma
När missmodet smyger
och söker en plats
med självömkans gråtmilda stämma
Ge mod åt mig då Herre Jesus

När ångesten inte
kan klädas i ord
och ropet i strupen förkväves
När tröst inte finnes
hos någon på jord
och livsverket synes förgäves
Tag hand om mig då Herre Jesus

När yttersta dagen
i bländande ljus
går upp för mitt bävande sinne
När naken och genomlyst
där i Ditt hus
försvarslös jag står med vart minne
Försvara mig då Herre Jesus

Tekst og musik: Nils F. Nygren.

Fra Nils F. Nygren: "Får jag lämna några visor?". Erene Bok & Musik AB, Uppsala.

Timmermannen

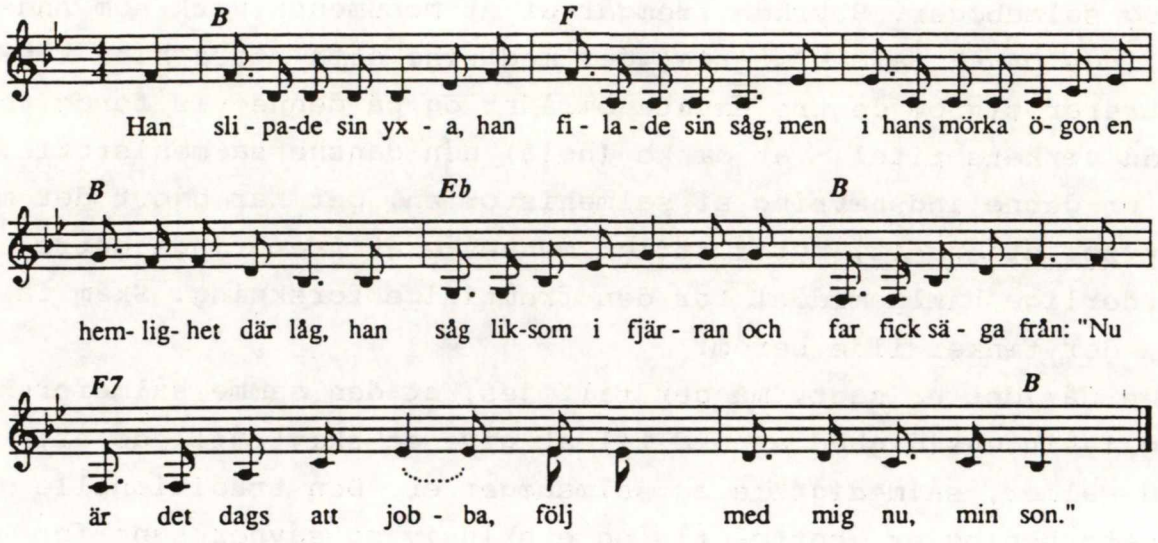

Han slutade att timra
och mor hon bara grät
och några bad han strejka
som stod och sköljde nät
Sen gick dom hela dagen
och gjorde ingenting
ibland dom satt och pratade
i en liten ring.

Så började han tala
som ingen talat förr
och folket kom i skaror
ur varje port och dörr
Han botade dom sjuka
– dom skrattade och sprang
och tackade profeten
som sjukdomen betvang.

Så får man inte göra
om ej man har licens
är godkänd av de lärde
med hög intelligens
har gått i svåra skolor
och talar fjärran språk
det gjorde inte han
så det blev ett fasligt bråk.

Han hängdes upp på korset
ty han var alltför bra
Ja, bättre än dom andra
det får väl ingen va´.
En del blev väldigt glada,
en del gick hem och grät
men alla som var onda
av hjärtat han förlät.

Det var nog nästan ingen
som riktigt då förstod
att när på dödens kulle
han gav sitt hjärteblod
då öppnades för alla
en väg till himmelen
och det är ganska få
som det undret fattat än.

Tekst og musik: Nils F. Nygren.

Fra Nils F. Nygren: "Får jag lämna några visor?". Erene Bok & Musik AB, Uppsala.

BØNNELITTERATUREN SOM HYMNOLOGISK FORSKNINGSOBJEKT

AF JENS LYSTER

Det er den traditionelle hymnologis styrke, men også dens svaghed, at den ensidigt har beskæftiget sig med salmer, salmedigtere og salmebøger. Styrken fremgår af et monumentalværk som Anders Mallings Dansk Salmehistorie, der med sine otte store bind koncentrerer sig om de tre nævnte områder og på denne vis foregiver - med værkets titel - at dække (hele) den danske salmehistorie. Det er denne indsnævring af salmehistorien, der har gjort det muligt for et enkelt, myreflittigt menneske at frembringe dette uvurderlige hjælpemiddel for den fremtidige forskning. Skam få den, der tænker ilde herom!

Men når det er sagt, må der tilføjes, at den samme salmeforskning i sin ensidighed er med til at give et skævt billede af, hvad salmer, salmedigtere og salmebøger er. Den traditionelle salmeforskning er ghettoagtig og eksklusiv og savner sans for sammenhænge[1)]. Den enkelte salme bliver ikke set i sammenhæng med den samtidige historie og kultur, og salmens motiver og billedsprog forklares i regelen kun ved henvisninger til Bibelen og ikke ved betragtning af deres udvikling op gennem kirkens historie såvel i den bildende kunst som i andre af kirkens litterære udtryksformer, i prædikenen og i bønne- og andagtslitteraturen. Salmen anskues ensidigt som et stykke tekst, og salmens historie opfattes som tekstens historie, hvorfor hovedvægten lægges på at følge tekstens udvikling i form af udvidelser, forkortelser, gendigtninger, oversættelser og bearbejdelser. Melodiens betydning for salmens gennemslagskraft ignoreres for det meste. Endvidere levnes der ikke den enkelte salmes liturgiske og menighedsdannende funktion ret megen opmærksomhed - bortset fra den betydning, visse salmer har haft ved notabiliteters dødsleje!

Den samme mangel på sammenhæng gør sig gældende, når salmedigterne skal portrætteres. Tit savnes der en samlende vurdering og karakteristik af forfatterskabet. Og kun yderst sjældent ses han eller hun sat ind i den tradition, hvor ud fra vedkommende forholder sig meddigtende eller moddigtende. En nærmere bestemmelse af den enkelte digters inspirationskilder er bestemt ikke uvæsentlig, men tit får man af biografierne det uholdbare indtryk, at det er den uspecificerede Helligånd, der historieløst blæser,

hvorhen og på hvem den vil. Nogle blæser den kun lidt på, og andre blæser den et langt stykke. Det ignoreres, at den blæser på bestemte måder til bestemte tider. Jeg tror, at man ville gøre nyttige iagttagelser ved at undersøge relationerne mellem digterne indbyrdes[2] såvel som de strømninger i tiden, som digterne forholder sig til.

For salmebogshistoriens vedkommende har Anders Malling især i sit omfangsrige 8. bind gjort begyndelsen til et vigtigt arbejde med at inddrage de mange andagtsbøger, der ikke kan siges at være egentlige salmebøger, men som dog har haft deres store betydning for den danske salmesang. Der forestår endnu en kompetent og systematisk kortlægning af disse bøger og deres indhold, men Mallings forsøg på analyser viser dog i det mindste, at bøgerne eksisterer, og at de udgør en hidtil forsømt arbejdsmark for forskningen i almindelighed og uden tvivl kan blive et særdeles spændende studieobjekt for hymnologerne.

Jeg har tidligere i dette tidsskrift påvist[3], hvorledes et motiv fra bønnelitteraturen vandrer over i salmedigtningen, og hvorledes den første således er forudsætning for den sidste. Der kunne sikkert findes eksempler på bevægelser den modsatte vej også. Så beslægtede som de to genrer er, idet salmer tit har karakter af bøn og anråbelse, er det kun naturligt, at de betjener sig af de samme motiver, metaforer, bibelsprog osv., ligesom der også kan konstateres et fællesskab i filosofisk og teologisk baggrund.

Men naturligvis er det ikke på forhånd givet, at det er hymnologien, der skal gøre disse relationer til sit forskningsobjekt. Principielt kunne det ligeså vel være bønneforskningens arbejdsfelt. Praktisk grebet an må det nok være den til enhver tid mest udbyggede eller traditionelt stærkeste disciplin, der påtager sig opgaven. Og da hymnologien på dansk grund med årene har tilkæmpet sig en status som anerkendt disciplin - jeg er uenig med dem, der mener det modsatte -, finder jeg det indlysende rigtigt, at det - i alt fald hertillands - bliver hymnologien, der foreløbig gør grænseområderne til genstand for sin bevågenhed. Jeg vil således mene, at i det omfang bønne- og bønnebogsforskeren kan argumentere for sine studiers hymnologiske relevans, bør det hymnologiske tidsskrift lade dem bo og bygge under sine vingers skygge og betragte dem som et naturligt supplement til sit traditionelle arbejdsområde.

Et oplagt studieobjekt for hymnologien er de forholdsvis uudforskede bønneafdelinger for ikke at sige bønnebøger, der fra første færd har været tilbehør til den lutherske salmebog. Indtil andet er bevist, vil jeg hævde disse medindbundne bønnebøgers hymnologiske relevans bl.a. af den grund, at de tit er samlet og redigeret af den samme, som samlede salmebogen. En analyse af bønnebogens sammensætning vil derfor let kunne kaste lys over den teologiske holdning bag salmebogens redaktion. Eller hvorfor skulle bønnebogen være redigeret mere skødesløst eller mindre teologisk og stilistisk bevidst end den medindbundne salmebog? Salmebogens køber- og brugergruppe vil bedre kunne identificeres og nærmere præciseres ved en kortlægning af sigtet i den medfølgende bønnebog. Dette tidsskrift har da også tidligere fremlagt materiale, der berører dette emne[4)].

Det er mit håb, at jeg ved det efterfølgende bidrag, der er tænkt at skulle følges op af yderligere bidrag i kommende numre af HM, kan konkretisere, i hvilken retning jeg forestiller mig bønnelitteraturens inddragelse i hymnologien. Jeg stiller ingen sensationer i udsigt, men peger kun på et arbejdsområde, som har beredt mig selv små overraskelser i årenes løb.

Noter.

1. Kritikken af den traditionelle hymnologi for at være isolationistisk er fremført tidligere af Jan Arvid Hellström i artiklen Psalm, samfund, samhälle, Hymn.Medd. 1979 s. 133-156.
2. Dette har jeg selv forsøgt ved at anskue Thomas Kingo som den store inspirator for Grundtvig og i mindre målestok også for Brorson. Se "Den skjulte Kingo. Om Kingos betydning som salmedigterinspirator. I anledning af 350-året for hans fødsel", Århus Stift 1984, s. 7-23. Genoptrykt i omarbejdet og forkortet form som "Kingos salmer i Grundtvigs vold" i Vartovbogen 1985 s. 121-137.
3. Se "Jesu barmhjertige øje - og Peter, Magdalene og røveren", Hymn.Medd. 1973 s. 147-174.
4. Således af Niels Knud Andersen i "Kollekterne i Hans Tausens salmebog", Hymn.Medd. 1977 s. 7-26.

OM GRUNDTVIGS "SOV SØDT, BARNLILLE" OG ANDET GODT I EN UPÅAGTET BØNNEBOG FRA 1847.

AF JENS LYSTER

Også studiet af Grundtvigs salmer vil lejlighedsvis have gavn af, at der gives agt på bønnelitteraturen. Det vil jeg gerne dokumentere med et par bidrag, hvoraf det første bringes her:

På Det kongelige Bibliotek og på Universitetsbiblioteket i Fiolstræde har jeg fundet en lille samling "Morgen= Bord= og Aftenbønner. Udgivne af en Forening af Præster og Skolelærere. Kjøbenhavn. I Commission hos Boghandler C.G. Iversen. Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno. 1847".

Samlingen rummer 64 sider med indholdet disponeret som anført i titlen. Først en række morgenbønner, derpå, fra side 25, bordbønner før og efter måltidet. Side 31 begynder aftenbønnerne. Med den sidste af disse skulle bogen, efter titelbladet at dømme, være sluttet side 55. Men her kommer overraskelsen. Ligesom i utallige bønnebøger fra det 16. og 17. århundrede er der også her hægtet salmer på til sidst. Side 56 begynder et "Anhang" med følgende fire sange: "Sov sødt, Barnlille"! - "Saa vil vi nu sige hverandre Farvel" - "Jeg er af ringe Bondestand" - "Frygt, mit Barn, den sande Gud"!

Enhver, der i Mallings "Dansk Salmehistorie" I 406-411 har læst om den komplicerede tilblivelse af "Sov sødt, barnlille" med adskillige afvigende tekstformer, vil vide, at et hidtil ukendt tryk af salmen fra 1847 - den ældste version af salmen er fra 1844 og det ældste tryk fra 1845 - ikke er helt uden interesse. Men også tillæggets andre sange har krav på opmærksomhed. Den anonyme, men Martha Clausen tillagte "Saa vil vi nu sige hverandre Farvel" har også passeret Grundtvigs salmeværksted og bærer spor heraf i sin ældste, trykte form fra 1846. Den derpå følgende bondesang må ligeledes have haft nyhedens interesse. Endelig har Grundtvig haft fingre i den tidlige 1600-tals katekismusvise "Frygt, mit Barn" og givet den en ny form, der optoges i L.C. Hagens "Historiske Psalmer og Riim til Børnelærdom" 1832.

Men den hymnologiske interesse begrænser sig ikke til Anhangets tekster. Bønnebogens rimede bønner omfatter både Kingos Morgen- og Aftensuk (s. 14-24 og 44-55) og hans bordbønner (s.

25-26 og s. 28) i interessante, lempelige bearbejdelser. Endvidere findes blandt morgenbønnerne Grundtvigs "Løft dig Sjel paa Lysets Vinger" s. 5-6 og blandt aftenbønnerne sammes "Søde Gud, din Engleskare" s. 41 foruden Niels Johannes Holms "Hvor salig er den lille Flok" s. 41-43 og Luise Hensels "Jeg er træt og gaaer til Roe" s. 43-44.

Salmerne i denne bønnebog har unddraget sig hymnologernes opmærksomhed, selv om Anders Malling udmærket kender bønnebogens eksistens og gør brug af dens indhold af bordbønner i Dansk Salmehistorie I s. 108-110. Derudover har jeg kun set bønnebogen omtalt i en kort anmeldelse i "Dansk Kirketidende" 1848 Nr. 150 (23. juli) spalte 747f, hvor bogens pris oplyses: 6 skilling indbundet. Anmelderen skriver, at "det gaar med denne Samling som med alle, at de indeholde Ting af forskjellig Værd og Vægt; men denne har dog ialfald sikkret sig en venlig Modtagelse, ved at have Kingos Morgen= og Aftensuk, paa enkelte Rettelser nær, uforandrede, i Forening med et Par Nummere af Grundtvig, til sin Blomst, og kan da gjøre billig Fordring paa, at ikke ogsaa alle

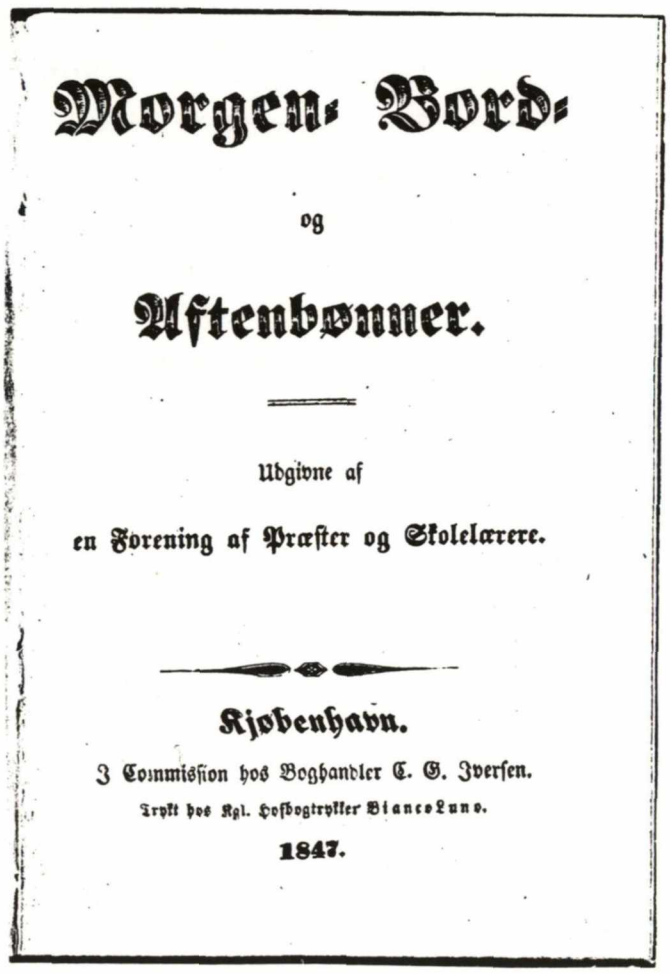

Morgen- Bord-

og

Aftenbønner.

Udgivne af

en Forening af Præster og Skolelærere.

Kjøbenhavn.

I Commission hos Boghandler C. G. Iversen.

Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Blanco Luno.

1847.

1. oplaget af den anonyme samling fra 1847. Bogen oplevede nye oplag i 1849 og 1855.

Bladene der sidder paa Stængelen, skulle udmærke sig ved Syn eller Duft. Hvad man nærmest savner og i en følgende Udgave af Bogen, som det er at haabe dens Udbredelse snart vil gjøre fornøden, maa ønske optaget, er nogle af Ingemanns dejlige Morgen= og Aftensange. I Grundtvigs Vuggesang er i det næstsidste Vers indløbet en trykfejl: "Alle de Døbte, i Jesu Navn købte" istedenfor omvendt: "Alle de Købte, I Jesu Navn døbte". Anmelderen er anonym, men der tør vel gættes på redaktøren R.Th. Fenger, hvilket har betydning, når bogens unavngivne udgivere skal indkredses.

Anmelderens håb om, at bogen må blive udbredt, så nye forbedrede udgaver kunne se dagens lys, blev ikke beskæmmet. På Statsbiblioteket i Århus har fagbibliotekar Gisela Wernicke Olesen på min foranledning fundet et velbevaret eksemplar af 2. oplag fra 1849. Forlæggeren er også denne gang C.G. Iversen, men oplaget er trykt hos F. Listoe. Et andet eksemplar af dette 2. oplag dukkede siden under en oprydning op i min egen bogsamling! Et 3. oplag er trykt på Thieles Bogtrykkeri i 1855. Heraf kender jeg dog endnu kun titelbladet (fotokopi på Univ.Bibl. i Fiolstræde). 2. oplaget har ikke fulgt anmelderens ønske om at optage Ingemanns Morgen- og Aftensalmer, men den påpegede "fejl" - hvis det kan kaldes sådan? - i "Sov sødt, barnlille" er rettet, en ekstra bordbøn nr. 7 efter bordet er føjet til og der er sat melodiforslag ved en række tekster.

Udgiverne kalder sig i alle tre oplag "en Forening af Præster og Skolelærere". Muligvis vil en specialist i skoleforhold på den tid straks kunne identificere denne forening. Det har jeg ikke kunnet. Jeg har forsøgt at fravriste titelbladets øvrige tekst så mange oplysninger som muligt. Bogen er trykt i København, og det kunne jo med alle mulige forbehold tyde på, at de pågældende præster og skolelærere selv har hjemme i eller har en kontaktperson i hovedstaden eller dens omegn. Det modsiges i alt fald ikke af, at bønnebogen er "I Commission hos Boghandler C.G. Iversen". Andreas Christian Fürchtegott Gellert Iversen (1817-1881) havde studeret teologi og var i 1847 forholdsvis nyetableret (siden 14. maj 1846) boghandler i St. Kjøbmagergade 9 i København. Til hans forlag var knyttet navne som N.F.S. Grundtvig, Ludvig Chr. Müller, P.A. Fenger og C.J. Brandt [1]. Grundtvig, der fra 1841 og til sin død kunne titulere sig som "Direktør for Dronningens Asylskole", har sikkert kendt den omtalte forening, måske endog ret godt.

Herom senere under omtalen af "Sov sødt, Barnlille". Ludvig Christian Müller (1806-51) var fra 1842 til 1848 forstander for seminariet i Snedsted - sydvest for Thisted - og tillige sognepræst i Snedsted og Nørå. Peter Andreas Fenger (1799-1878) som et muligt medlem af udgiverforeningen skal ses på baggrund af hans udgivelse i 1827 af "Psalmer og aandelige Sange af Thomas Kingo". Det synes, som om det netop er fra Fengers Kingoudgivelse, at de mange Kingo-tekster er hentet. C.J. Brandt (1817-89) var fra 1843 og ca. 10 år frem lærer ved Vajsenhuset. Han var svoger til den før nævnte anmelder Rasmus Theodor Fenger, sammen med hvem han siden 1845 udgav Dansk Kirketidende. Den forholdsvis positive og indgående anmeldelse af en beskeden publikation taget i betragtning kan C.J. Brandt ikke fraskrives en andel i bønnebogens udgivelse. Men naturligvis kan udgiverne også være at finde uden for den nævnte kundekreds hos boghandler C.G. Iversen. Det vil dog af det følgende fremgå, at udgiverforeningen må have været i direkte kontakt med Grundtvig og kredsen omkring ham.

Bønnebogen angives at være trykt i 1847 "hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno". Det er den samme bogtrykker, der 1846-47 tog sig af C.J. Brandts og Ludvig Helwegs "Den Danske Psalmedigtning" bind I-II. Bind I er "Trykt i Bianco Lunos Bogtrykkeri. 1846". Bind II er ligesom bønnebogen "Trykt hos Kgl. Hofbogtrykker Bianco Luno. 1847". Mellem de to bind ligger Kristian VIII's udnævnelse den 25. november 1847 af Bianco Luno til hof-bogtrykker [2]. Bønnebogen - og bind II af Brandt & Helwegs antologi - må altså være trykt mellem den 25. november og 31. december 1847. Nærmere præcisering af tidspunktet har ikke været mulig. I den håndskrevne "Fortegnelse over de Skrifter, der hvert Halvaar ere afleverede fra Bianco Luno & Schneiders Bogtrykkerie, Kjøbenhavn siden 1ste Januar 1832" [3], er afleveringerne for "2det Halvaar 1847" noterede s. 130-135. Listen er dateret Kjøbenhavn d. 8de Februar 1848, og sendingen er modtaget dagen efter i det store kongelige bibliotek. Listen er overskuelig ved at være inddelt på trykkeriets kunder. I leverancen til boghandler C.G. Iversens forlag s. 132 findes kun to bøger, men ikke bønnebogen. Den dukker først op side 135 blandt en række titler uden angivelse af hverken forlægger eller udgiver. Jeg har ingen forklaring på, at "Morgen- Bord- og Aftenbønner" er anbragt i denne brokkasse.

Vi vil nu vende os til Anhanget, der følger herefter i sin fulde længde i fotografisk gengivelse:

56

Anhang.

Aandelig Buggesang.

Egen Melodie.

Sov sødt, Barnlille!
Lig rolig og stille,
Sov sødelig, sov,
Som Fuglen i Skov,
Som Blomsterne blunde i Enge!
I Faderens Skjød,
Med Kjærligheds Glød,
Selvanden du hviler i Senge.

Med Fingrene sande
Slaae Kors paa din Pande,
Med Gudsbarnets Røst
Slaae Kors paa dit Bryst,
Saa kan ingen Djævel dig gjæste;
Saa skal om din Daab

57

Med Saligheds Haab
Sig Mindet i Barmen rodfæste.

Læg Hænderne sammen,
Saa lægges der Amen
Til Frelserens Bøn,
Som stiger i Løn,
Og lyder hvor Englene qvæde!
Det lille Guds Ord
I Himmerigs Chor
Omfavne Guds Engle med Glæde.

De raabe, de sjunge:
Paa Maddike-Tunge
Et Ord af Guds Søn
Er blevet til Bøn,
Og stiger paa Solstraale-Vinger;
Gud Fader i Løn,
Siig Ja til den Bøn;
O hør dog hvor lifligt den klinger!

58

Da alle de Døbte
I Jesu Navn kjøbte, —
Som Striden har stridt,
Som Døden har lidt,
Gik ind til den evige Hvile, —
Istemme saa lydt
Halleluja nyt,
At Englene tie og smile.

Sov sødt Barnlille!
Lig rolig og stille
Og nyn paa det Navn,
Med Fylden i Favn,
Al Jorden til Salighed givet!
Nyn: Jesus er min,
Saa sager og fiin,
Min Jesus er Lyset og Livet!

59

Afskedssang.

Egen Melodie.

Saa vil vi nu sige hverandre Farvel,
Og ønske Guds Fred vær' med Eder!
Guds Fred med os Alle i Grye og i Qveld,
Saa Mange, som hjertelig beder,
At Christus, Guds Søn,
Maa være vor Løn,
Naar vi skal af Verden udvandre!

O hjælp os Gud-Fader! os hjælpe Guds Søn,
Saa glade vort Løb vi fuldende!
Gud-Helligaand, himmelske Trøster i Løn,
Lad Kjærligheds-Luerne brænde,
At vi kan med Lyst
Og Mod udi Bryst
Saa kæmpe, at Kronen vi vinde!

60

Bondeſang.

Mel. Jeg beder dig min Herre og Gud.

Jeg er af ringe Bondeſtand,
Men Gud ſkee Lov og Ære,
Jeg lærte, hvor mit Fædreland
Til evig Tid ſkal være;
Og mens paa Fader Adams Viis
I Sved min Jord jeg dyrker,
Et Blik mod Himlens Paradiis
Vidunderlig mig ſtyrker.

Jeg veed, at ei evindelig
Jeg ſkal i Mulden rode,
Min Arv er Ærens Himmerig
Og Jeſu Chriſti Gode.

61

I Daaben tog mig Gud i Pagt;
Derved al Sorg maa ſvinde,
Der Salighedens Sæd er lagt
I Hjertets Jord herinde.

O milde Jeſus, du min Gud!
Vogt ſelv mit arme Hjerte,
At ikke Fjenden der ſtrøer ud
Den Sæd, ſom volder Smerte!
Giv Solſkin, Regn og Frugtbarhed,
At Alt maa ſtaae i Grøde
Hos mig og hver, ſom troer og veed,
At os til Fred du døde!

Min Neg Guds Engle da engang
Til Himlens Lader bære,
Med Jubelſang og Frydeklang
Jeg evig der ſkal være.

62

O ſtore Gud og Frelſermand!
Naar er dog Prøven omme,
Naar ſeer jeg dog mit Fædreland,
Naar ſkal min Frelſe komme?

Slutning.

Mel. Synge vi af Hjertens Grund.

Frygt, mit Barn, den ſande Gud!
Misbrug ei hans Navn og Bud!
Helligbold vor Herres Dag!
Ær Forældre uden Nag!
Sky Utugt og Vold og Mord,
Stjæl ei! vær ei falſk i Ord!
Fly Begjerlighed paa Jord!

Jeg paa dig, Gud Fader, troer,
Som Alt ſkabte med dit Ord,
Og paa Sønnen, Gud og Mand,

63

Præſt, Prophet og Konge ſand,
Og paa Aanden til min Trøſt,
Som mig renſer af al Brøſt,
Reiſer op til Livets Lyſt!

Fader vor i Himmel-Havn!
Helligt være os dit Navn!
Lad os nær dit Rige ſee!
Lad din gode Vil'ie ſkee!
Fød os Arme! vær ei vred!
Os i Friſtelſe ei led!
Fri os fra hvad Ondt du veed!

Du, ſom os af Naade ſtor
Har gjenfødt ved Vand og Ord;
Hjælp, vi bær' vort Chriſten-Navn,
Dig til Ære, os til Gavn,
Holde troe vor Daabes Pagt,
Staae mod Fjenden ret paa Vagt,
Faae med Synd og Døden Magt!

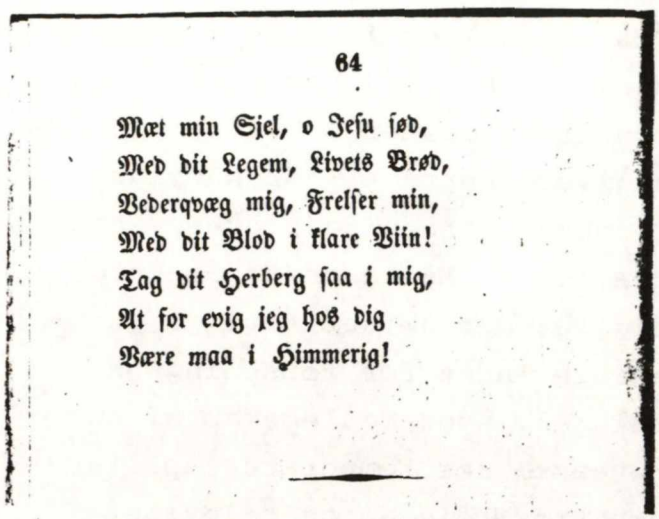

64

Mæt min Sjel, o Jeſu ſød,
Med dit Legem, Livets Brød,
Vederqvæg mig, Frelſer min,
Med dit Blod i klare Viin!
Tag dit Herberg ſaa i mig,
At for evig jeg hos dig
Være maa i Himmerig!

Sov sødt, Barnlille!

Det er ikke her stedet at redegøre for denne salmes lange og indviklede historie. Interesserede henvises til Uffe Hansens "Grundtvigs Salmedigtning, dens historie og indhold", bind II (1837-1850), Kbh. 1951, s. 164-172 og Anders Mallings resumerende gengivelse heraf i Dansk Salmehistorie IV s. 406-411.

En sammenligning med de hidtil kendte versioner af salmen, det være sig i håndskrift eller på prent, viser, at ingen af dem er identisk med den her fremdragne tekst. Med sine seks strofer deler den omfang med de ældste håndskrifter såvel som med det ældste tryk i "Psalmer og Sange til Julen, samlede af J.F. og R.Th. Fenger", 1845.

Man tror at kunne slutte ud fra den korte indledning til "Grundtvigs Sangværk" (forkortet GS) bind IV, København 1949, at det er Fengernes julehefte 1845, der er tekstgrundlaget for "Sov sødt, Barnlille" i GS IV nr. 29. Det har også Anders Malling troet, da han aftrykte teksten. Men det er ikke tilfældet. Fengernes julehefte nr. 28 har i str. 2,5 "Saa kan ingen Djævel dig giæste;". GS og i tillid hertil også Malling har "Saa skal igen Djævel dig giæste;". Hvorfra stammer da teksten i GS IV nr. 29 og hvilke principper har udgiverne anlagt ved tilrettelæggelsen? De spørgsmål får brugeren ikke svar på.

Med hensyn til hvilke af salmens forekomster, der medtages i variantapparatet, ser det af forordet til GS ud til, at kun udgivelser af Grundtvig selv eller af hans nære venner kommer i betragtning. Det må være forklaringen på, at f.eks. den tidlige forekomst af vor salme i E. Mau's "Psalmer og Sange for Børn", Odense 1851 nr. 59 ignoreres. E. Mau (1808-85) var ellers en i samtiden ganske anerkendt præst, der udmærkede sig som forfatter og historisk interesseret udgiver af en række udbredte samleværker. Også landstingsmand blev han. Som præst deltog han i det grundtvigsk prægede vestsjællandske broderkonvent. Men ét fattedes ham: han sluttede sig aldrig åbenlyst til Grundtvig. Han forblev "halv Pietist, halv ensidig luthersk" (Vilh. Birkedal). Og fordi han stod uden for vennekredsen, kan Grundtvigforskningen

ikke bruge hans anvendelse af Grundtvigssalmer til noget. Det kan være, at vi her har forklaringen på, at heller ikke de anonymt udgivne "Morgen- Bord- og Aftenbønner" Kbh. 1847 har kunnet tages alvorligt af seriøst arbejdende Grundtvigforskere? Hvilken garanti har de for, at disse anonyme udgivere hørte til Grundtvigs sande venner? Måske har de været lunkne i troen og hverken kolde eller rigtig varme på mageløse opdagelser? Måske endte de deres dage som renegater? Det forstår sig, at der gælder særlige principper for det helt specielle speciale inden for forskningens verden, der hedder Grundtvigforskningen, hvor medlemskab af en bestemt vennekreds og måske endog venskabets temperatur spiller en afgørende rolle for tekstvidners troværdighed og relevans!

Men for de hymnologer, der er frisindede nok til at lytte til dem uden for den grundtvigske vennekreds kan jeg oplyse, at E. Mau har samme tekst incl. mel.henvisning som Fengernes julehefte, som han kun fraviger i tegnsætning (str. 1,1 sødt, Barnlille,; str. 1,7 Staaer, Engle, paa Vagt,; str. 3,5 lyder, hvor; str. 4,6 Gud Fader, i Løn,; str. 6,1 Sov sødt,;) og stavemåde (str. 2,5 gieste; str. 3,7 Kor; str. 4,5 Solstraale=; str. 4,7 Siig) og ved at anvende den alternative verselinie "O hør dog, hvor liflig den klinger!" i str. 4,8.

Ulige mere interessant er læsemåden i "Morgen- Bord- og Aftenbønner" - fremover forkortet MBA -, idet den synes at afspejle et tidligt stadium i salmens udvikling, tidligere end det, der nedfældedes i Fengernes julehefte (forkortet Feng-J). Således er "Fingrene sande" i str. 2,1 bevidnet allerede i Ferdinand Fengers brev til Grundtvig af 3. juni 1844 og kendes tillige fra det tidlige håndskrift a. Endvidere genfindes str. 1,6-8 både i den trestrofede version af salmen, som Uffe Hansen udnævner til at være den ældste opskrift med Grundtvigs hånd [4] og i håndskrifterne a og b - se noterne til GS IV nr. 29 - og i Grundtvigs brev af 6. aug. 1844 til Peter Rørdam [5] (forkortet GrPR) og i en afskrift af vistnok Peter Rørdam - hsPR (min forkortelsessignatur). Denne sidste kilde er interessant i vor sammenhæng ved at have samme tekst som MBA i str. 3,3: "Til Frelserens Bøn". Både hsPR og a deler også i str. 6,4 denne tekst med MBA: "Med Fylden i Favn", medens det er fejlagtigt, når det af noteapparatet til GS IV nr. 29 fremgår, at også GrPR på dette sted og andre steder har tekst tilfælles med a. Jeg har noteret, at GrPR afviger fra a til fordel for b's læsemåde i følgende vers: 1,2; 1,5; 2,1; 3,2; 3,5;

3,7; 3,8; 4,1 og 6,4 - mere end dobbelt så mange afvigelser som der er anført i variantapparatet til GS IV nr. 29. Eftersom heller ikke Mallings sammenligning bd. IV s. 409 mellem teksten i Feng-J og GrPR er tilfredsstillende - der mangler således afvigelserne i verbalformen str. 1,5 og 3,8 og 4,4 og der er - jfr. ovenfor - ingen afvigelser i str. 2,5! -, synes det rimeligt at gengive teksten i GrPR, således som den findes aftrykt af H.F. Rørdam [6]. Det forekommer mig nyttigt at have denne tidlige, af Grundtvig selv den 6. aug. 1844 skrevne, men af opslagsværkerne stedmoderligt behandlede tekst inden for rækkevidde:

(1)

Sov sødt, Barn lille!
Lig rolig og stille!
Saa sødelig sov,
Som Fuglen i Skov,
Som blomsterne blunder i Enge!
I Faderens Skiød,
Med Kiærligheds Glød,
Selvanden du hviler i Senge!

(2)

Med Fingrene grande
Slaae Kors for din Pande!
Med Guds-Barnets Røst
Slaae Kors for dit Bryst!
Saa kan ingen Djævel dig giæste;
Saa skal om din Daab,
Med Saligheds Haab
Sig Mindet i Barmen rodfæste.

(3)

Læg Hænderne sammen!
Saa lægger sig Amen
Til Mesterens Bøn,
Som stiger i Løn,
Og lyder, hvor Englene kvæde!
Det lille Guds Ord,
I Himmerigs Chor,
Omfavner Guds Engle med Glæde!

(4)

Guds Engle, de sjunge:
Paa Madike-Tunge
Et Ord af Guds Søn
Er blevet til Bøn,
Og stiger paa Solstråle-Vinger;
Gud-Fader i Løn!
Siig Ja til den Bøn!
Fra Lavland livsalig den klinger.

(5)

Da alle de Kiøbte,
I Jesu Navn døbte,
Som Striden har stridt,
Som Døden har lidt,
Gik ind til den evige Hvile,
Istemme saa lydt
Halleluja nyt,
At Englene tie og smile.

(6)

Sov sødt, Barn lille!
Lig rolig og stille,
Og nyn paa det Navn,
Med Naaden i Favn,
Al Jorden til Salighed givet!
Nyn: Jesus er min,
Saa faur og saa fiin,
Min Jesus er Lyset og Livet!

Inden min gennemgang af afvigende læsemåder i MBA bringes denne samlede oversigt over anvendte forkortelser i resten af artiklen:

a: håndskrift på 4° i fascikel 383 i Grundtvigs håndskriftsamling på Kgl. Bibliotek.

Aug. 1846: håndskrift med salmen i 8 strofer og med Grundtvigs påskrift i klamme: Aug. 1846. Se noter til GS IV nr. 193.

b: håndskrift på 8° i fascikel 383 til Trykte Psalmeblade.

Feng-J: Psalmer og Sange til Julen, samlede af J.F. og R.TH. Fenger, 1845.

Ferd. Fenger-br: Brev fra Ferdinand Fenger til Grundtvig af 3. juni 1844. Refereret af Uffe Hansen bd. II s. 166-167 og Malling IV s. 409

GrPR: Brev fra Grundtvig af 6. august 1844 til Peter Rørdam, indeholdende Grundtvigs opskrift af salmen "som den nu daglig lyder i min Ensomhed hos Vorherre". Aftrykt i sin helhed ovenfor efter H.F. Rørdam: Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling, Anden Del, Kbh. 1892 s. 12-13.

GS: Grundtvigs Sang-værk bind 1-6, Kbh. 1944-64.

Hagen 1832: L.C. Hagens Historiske Psalmer og Riim til Børnelærdom, 1832.

Hjort 1843: Peder Hjorts Gamle og Nye Psalmer..til Brug i Skolen Hjemmet eller Kirken. Tredie meget forøgede Udgave. Kbh. 1843.

hsPR: Afskrift af salmen, vistnok foretaget af Rørdam, iflg. noter til GS 4,29.

Mau: Psalmer og Sange for Børn samlede af E. Mau, Sognepræst til Skjellerup og Ellinge Menigheder i Fyen, Odense 1851.

MBA: Morgen- Bord- og Aftenbønner. Kbh. 1847.

N 1889: Evangelisk-luthersk Psalmebog for de dansktalende Menigheder i Slesvig, Kiel 1889.

R 1855: Psalmebog til Kirke= og Huus=Andagt (Roskilde Konvents-salmebog) 1855.

RF 1850: Psalmebog til Kirke= og Hus=Andagt (1. forslag til R) 1850.

Nu følger en opregning og vurdering af de læsemåder i MBA, der afviger fra den ældste trykte tekst i Feng-J (eksemplar på Kgl. Bibl.). Ved afvigelser fra Feng-J noteres andre tilgængelige tilfælde af samme afvigelse, idet jeg dog tager det forbehold, at jeg ikke kender håndskrifterne ved selvsyn, men kun fra variantapparatet i GS og andre trykte kilder.

Overskriften "Aandelig Vuggesang" = Aug. 1846.
Melodiangivelsen "Egen Melodi" = b.
Str. 1,1 udråbstegn = GrPR.
Str. 1,3 Sov sødelig, sov,; unik læsemåde, der kunne tyde på et håndskrevet fejllæst forlæg. I det håndskrift af Grundtvig fra omkr. 1850, der gengives i GS bind 4's slutning inden registeret, lader "Sov" sig let tyde som et "Saa". Se dog nærmere længere fremme!
Str. 1,6-8 = a, b, GrPR, hsPR.
Str. 2,1 = a, hsPR.
Str. 2,2 og 2,4 unik læsemåde, der måske skyldes fejllæsning?
Str. 3,2 unik læsemåde, der næppe skyldes fejllæsning. Grundtvig synes at have vaklet mellem "Saa lægger sig Amen" (b, GrPR, Feng-J, hsPR) og "Lad dem sige Amen" (a). Med MBA fremkommer et tredie forslag, formodentlig fra Grundtvig selv.
Str. 3,3 = hsPR. GS 4,193 med den 8 strofede form har også "Til Frelserens Bøn", ligeså det 8 strofede håndskrift fra omkr. 1850, der gengives fotografisk sidst i GS IV, hvor dog "Mesterens" er overstreget til fordel for "Frelserens".
Str. 4,4 verbalformen "blevet" = GrPR, Mau.
Str. 4,8 = (hsPR, Mau) - de to nævnte tekstvidner har "liflig", hvor MBA har "lifligt".
Str. 5,1-2 unik læsemåde fremkommet ved ombytning af de to linier. Påtalt som fejl fra udgivernes side af anmelderen i Dansk Kirketidende 23. juli 1848 og også rettet i 2. oplag af MBA 1849. Se dog nærmere længere fremme!
Str. 6,4 = a, hsPR.
Str. 6,7 unik læsemåde, måske indført af pædagogiske grunde for at gøre verset bedre sangbart. Det kan meget vel være udgivernes ansvar.

Konklusionen af denne gennemgang må være, at udgiverne af MBA har benyttet et i dag ukendt håndskrift, muligvis af Grundtvig

selv, som deres kilde. Der er verselinier, f.eks. 1,6-8 og 2,1 og muligvis også 6,4, der synes at hidrøre fra de ældste lag i salmens tilblivelseshistorie. Der er omvendt steder som 3,3, der ellers først er bevidnet nogle år senere. Endelig må det overvejes seriøst, om mon 1,3 og 5,1-2 behøver at være fejllæsninger? Den åndelige vuggesang indledes med det tre gange gentagne "sov": Sov sødt...sov sødelig, sov, som fuglen etc. Det samme ord tre gange gentaget virker suggererende og overtalende og derfor hensigtsmæssigt i en vuggevise. At "sov sødelig" i 1,3 senere er opgivet, kan forklares ved, at det intet nyt føjer til det indledende "sov sødt", medens ændringen til "saa sødelig" kan indføre de billeder, der skal udtrykke, hvor sødt barnet skal sove.

En nærmere overvejelse behøver MBA's version af str. 5:

Da alle de Døbte
I Jesu Navn kjøbte, -
Som Striden har stridt,
Som Døden har lidt,
Gik ind til den evige Hvile, -
Istemme saa lydt
Halleluja nyt,
at Englene tie og smile.

Spørgsmålet til denne tekst er naturligvis, om de indledende linier giver mening, eller om anmelderen i Dansk Kirketidende har ret i at tale om en trykfejl for "alle de Købte, i Jesu Navn døbte"?

Til besvarelsen af dette spørgsmål vil jeg inddrage en tematisk beslægtet strofe, som Grundtvig begik året forinden, da han fik dette ud af en bearbejdelse af Kingo [7]:

Enhver, som troer og bliver døbt
Forvist skal salig blive,
Thi dem har Jesus dyrekiøbt,
Vil dem i sig indlive,
Og blandt Gud-Faders Børnetal
i Livets Bog, som giælde skal
Med Rosenblod indskrive!

Fra dåbsbefalingens "Den, som tror og bliver døbt, skal blive frelst", Markus 16,16 glider tanken over til den tusindtallige, frelste skare i Joh.Åb. 5,9-11 og til den nye sang, som dér istemmes til Lammets pris. Dette har Grundtvig tydeliggjort i for-

hold til Kingo ved uden belæg hos denne at indføre begrebet "Livets Bog" fra Apokalypsen [8].

Det er den samme apokalyptiske vision, der slår os i møde i 5. strofe af Sov sødt, Barnlille! Det kan enhver se. Også Helge Dahn, der i sin Salmehåndbog s. 341 ikke desto mindre gør en irrelevant henvisning til 1.Peter 1,18f, bare fordi der dér tales om løskøbelse. Nej, det er helt igennem Apokalypsens billeder - højst med et enkelt islæt i lin. 5 fra Hebræerbrevet kap. 4 -, der vælter sig ind på Grundtvig og giver ham denne strofe. Som i Kingo-bearbejdelsen tager han udgangspunkt i de døbte og udvikler ved hjælp af Apokalypsen, hvem disse døbte er. Med "alle de Døbte" er der allerede åbnet for en association til de hundrede og fireogfyrretyve tusinde, som havde Lammets navn indskrevet på deres pande (Åb. 14,1). Navnet på panden er Lammets stempel på sin retmæssige ejendom, den tusindtallige skare, købt i Jesu navn. Som det også siges i 14,4-5: de er løskøbt fra jorden...løskøbt ud af menneskeslægten. Til lin. 3-4 "Som Striden har stridt, Som Døden har lidt.." svarer beskrivelsen af de 144.000 købte: "det er dem, der følger Lammet, hvor det går" (14,4) - nemlig ind i lidelsen - ".. Her gælder det om udholdenhed for de hellige, der holder fast ved Guds bud og troen på Jesus". (14,12). Til lin. 5 "Gik ind til den evige Hvile" kan Grundtvig have brugt Hebr. 4,3.10. Men det er slet ikke nødvendigt, for Åb. 14,13 leverer fuldt ud den nødvendige inspiration: "Og jeg hørte en røst fra Himmelen sige: "Skriv: Salige er de døde, som dør i Herren fra nu af. Ja, siger Ånden, de skal hvile efter deres møje, thi deres gerninger følger dem". Det ny halleluja, som istemmes så lydt (lin. 6-7) er den ny sang, som skarerne synger foran tronen som en brusen af mange vande og som en buldren af stærk torden (14,2-3 og 19,6). Og mon ikke englene, der tier og smiler, er de apokalyptiske engle, der kan lade domsbasunen lyde, men også tie stille, når Lammet bryder det syvende segl? (Åb. 8,1).

Er der så nogen forklaring på, at rækkefølgen af rimordene "Døbte" og "kjøbte" blev ændret siden i str. 5,1-2? [9]. Ja, der er! Grundtvig giver nødig afkald på den positive effekt, der som regel ligger i genkendelsen. At være købt i Jesu navn forekommer ikke nær så fortroligt som at være døbt i Jesu navn. Dåb og Jesu navn hører sammen både for menigheden og for Grundtvig selv. Det sidste kan vi læse i den omtrent samtidige dåbssalme "Af Diendes og Spædes Mund", GS 3,228, hvis 3. strofe begynder: "Vi døbe dem

i Jesu Navn..." (jfr. DDS 400,3). I salmen om Herrens dåb "Ved Jordans Færgesteder" lyder det i sidste strofe: "O! Gud skee Lov for Daaben I Jesu Christi Navn!..."[10].

Min konklusion må blive, at der er skellig grund til at betragte teksten i MBA med den største interesse som et tidligt og hidtil ukendt led i Grundtvigs udvikling af vuggevisens tekst.

Saa vil vi nu sige hverandre Farvel

Martha Clausens afskedssang fra begyndelsen af 1840erne kom Grundtvig i hænde så tidligt, at han kunne gøre en lempelig bearbejdelse af den allerede under sine forarbejder til "Kirke-Psalmer udgivne til Prøve af Kjøbenhavns geistlige Convents Psalme-Comitee", 1845. En ny og friere bearbejdelse fra Grundtvigs hånd blev trykt i 1846 i "Psalmer til Himmelfartsfesten og Pindsen samlede af J.F. og R.Th. Fenger" som nr. 34 - og dermed næstsidste sangtekst i dette hæfte. Herfra optoges teksten i Peter Rørdams Fest-Psalmer til Brug i Mern Kirke" 1. del Kbh. 1851, hvor den findes som nr. 682 og dermed sidste salme.

Teksten i MBA afviger kun i ortografiske detaljer fra Fengernes Pinsehæfte 1846, hvis tekst er let tilgængelig i GS IV, 153. Malling V, 13-14 aftrykker teksten efter 2. oplag 1855, hvor "Kiærligheds=Luerne" i str. 2,4 er ændret til "Kjærligheds=Luerne". Ellers er Mallings tekst som i 1. oplaget 1846. Herfra afviger MBA ved overskriften "Affskedssang" og flg. detaljer i str. 1,2: vær' med Eder (1846: vær med eder); str. 1,3 Alle i Grye og i Qveld (1846: alle i Gry og i Kveld); str. 2,3 i Løn, (1846: iløn!).

Note: Et andet tidligt optryk af salmen findes i E. Mau "Psalmer og Sange for Børn" Odense 1851 nr. 71 med henvisning til "Egen Melodi" og med str. 2,4 ændret til "Lad Kiærligheds Lue høit brænde!".

Jeg er af ringe Bondestand

En "Bondesang" lader sig ikke identificere ved opslag under incipit i hymnologiske håndbøger. Grunden kunne jo være, at teksten aldrig er blevet opfattet som salme, men mere som en folkelig sang. Derfor har jeg måttet gå en stor, men forgæves omvej gennem datidens væld af verdslige sangbøger. I ingen af dem fandt jeg denne bondesang, men nok andre bondesange. Umiddelbart kan det synes uinteressant at anføre de sangbøger, hvor bondesangen ikke

findes, og jeg skal da også skåne læseren for opremsningen af alle de i den forbindelse undersøgte sangbøger og nævner kun dem, der i tid ligger helt tæt op ad MBA:
Viser og Sange for Danske Samfund, Slagelse 1845. - Viser og Sange for Danske Samfund i Syd=Sjælland, Kbh. 1846. - Carl Plougs(?) Ny Samling af fædrelandske Sange, udgiven af Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, Kbh. 1846. - Viser og Sange for Danske Samfund, Hefte 1-4, 2. Samlings 1. Hefte, Kbh. 1847. 4. Hefte er trykt 1848. - Th. Fengers Danske Fædrelands-Sange, Kbh. 1848. 2. udg. 1850. - Nyeste Sangbog for alle Stænder, 1., 2. og 4. hefte, Odense 1849-51.

Eftersom bondesangen ikke fandt optagelse i sangbøgerne, men kun i den kristeligt opbyggelige MBA og eftersom dens melodiangivelse henviser til en salme, der forsvandt ud af repertoiret ved indførelsen af Evangelisk-kristelig Psalmebog 1798 og højst kunne være kendt i de jyske menigheder, hvor man stadig sang efter Kingo og eftersom teksten udtrykker solid teologisk reflektion, fortsatte jeg eftersøgningen blandt tidens salmesamlinger. Endelig fandt jeg bondesangen i P. Hjorts "Gamle og Nye Psalmer, udvalgte og lempede efter Tidens Tarv, til Brug i Skolen, Hjemmet eller Kirken", 3. forøgede Udgave, Kbh. 1843. Her er den anbragt som nr. 287 under hovedafsnittet "VI. Korsets Gavn" som nr. 7 i underafsnittet "Fortrøstning til Christus". Hjort bemærker om denne sang, at den er forfattet af pastor Hammerich i Starup og at den er en original frembringelse. Den har ingen overskrift, men anfører samme melodi som MBA, fra hvis tekst den afviger som følger: str. 1,2 Men, Gud; str. 1,4 I Evighed; str. 2,1 ej; str. 3,1 Jesu, du min Gud,; str. 3,4 Den Sæd, der; str. 4,4 evigt; str. 4,5 O, store; str. 4,8 komme!

Det er ikke lykkedes mig at komme bag om P. Hjorts brug af bondesangen. Den er hverken med i Hammerichs "Heltesange" Kbh. 1841 eller i hans "Toner og Billeder fra Christi Kirke. Nytaarsgave" Kbh. 1842.

Indtil andre kilder kan påvises, må P. Hjort 1843 altså betragtes som et sandsynligt forlæg for MBA. Eller det må overvejes, om pastor Frederik Hammerich, den senere kirkehistoriske professor, kan have været blandt udgiverne af MBA. Hammerich var i årene 1839-43 sognepræst i Starup og Nebel ved Kolding, i hvilket tidsrum bondesangen formodentlig er blevet til. Fra 8.12.1845 var Hammerich øverste kapellan ved Trinitatis Kirke i København,

hvorfra der som bekendt ikke er lang vej til St. Kjøbmagergade, hvor boghandler C.G. Iversen holdt til.

Ved hjælp af Mallings Hammerich-biografi i bind VI 273, der korrigerer og supplerer bind III 388, er det muligt at følge bondesangens videre udvikling. Den fik nemlig en længere levetid og en større udbredelse, end mine forgæves undersøgelser lader formode. Med en førstelinie ændret til "Min Stand det er en Bondes Stand" og yderligere ændringer i str. 1,5; 2,2-4.7; 3,1.4; 4,1.4-8 blev salmen optaget i RF 1850, og herfra gik den ind i R 1855 nr. 124 og uforandret videre til N 1889 nr. 538 for derpå at glide ud af brug.

Med stor forsigtighed kan man tage videreførelsen af nogle ubetydelige tekstvarianter fra MBA str. 3,4 og 4,4 til RF 1850 til indtægt for, at Fr. Hammerich har bidraget direkte til udgivelsen af MBA. Han var hovedkraften bag RF 1850, og når han kan overtage de nævnte to ændringer fra MBA, er det sandsynligvis, fordi de stammer fra ham selv.

Frygt, mit Barn, den sande Gud!

Peder Jensen Roskildes katekismusvise "Mit Barn, fryct den sande Gud" fra begyndelsen af 1600-tallet er stadig i brug med en strofe om dåben, DDS 404, og en om nadveren, DDS 422. Begge strofer stammer fra den af Grundtvigs bearbejdelser, som indgik i L.C. Hagens "Historiske Psalmer og Riim til Børne-Lærdom" 1832. I "Sang-Værk til den Danske Kirke" 1837 nr. 43 fremkom en ny bearbejdelse. Endelig kom nye ændringer til i "Trykte Psalmeblade" 1844 og i "Kirke-Psalmer udgivne til Prøve" 1845. I den officielle salmebog kom salmen med biskop Mynsters "Tillæg til den evangelisk-christelige Psalmebog" Kbh. 1845 nr. 584. Der var således adskillige kilder at øse af for den anonyme kreds bag MBA. Mynsters version er i høj grad præget af Grundtvigs bearbejdelser, idet teksten fra Hagen 1832 genfindes i str. 2,4; 3,3; 4,1-7; 5,1-3. Spor af "Sang-Værk" 1837 ses i str. 2,4-6 og 5,3-4. Udgiverne har, trods kendskab til denne kompilation, valgt at overtage teksten fra Hagen 1832 og med den dér benyttede melodiangivelse "Synge vi af Hjertens Grund". Men den sigende overskrift "Christendommen i en Hoved=Sum" er mærkeligt nok opgivet og erstattet af den intetsigende "Slutning". Når jeg aner, at også Mynsters tillæg er konsulteret i denne sag, skyldes det, at den

eneste afvigelse fra Hagen, nemlig i str. 4,2, hvor MBA skriver "ved Vand og Ord", medens Hagen har "med...", genfindes alene hos Mynster [11]. Hvilket oplag af Hagens samling, der er benyttet - 2. oplag kom i 1835, 3. oplag i 1840 og 4. oplag i 1843 - lader sig næppe afgøre. En lille variant i str. 3,1, hvor MBA har "Himmel=Havn" ligesom i Hagen 1832, medens Hagen 1843 har "Himmelhavn" kunne dog tyde på, at udg. 1843 ikke er forlægget.

Hagens samling som kilde til MBA gør naturligvis ikke L.C. Hagen, der i årene 1840-50 var sognepræst i Mjolden i Vestslesvig, til en potentiel udgiver af MBA. Derimod må det interessere os, at Peter Andreas Fenger gjorde det samme tekstvalg fra Hagen til sit "Tillæg til evangelisk-christelig Psalmebog" 1857 nr. 1063. Hans yngre brødre Johannes Ferdinand og Rasmus Theodor Fenger (den sidste er den formodede forfatter til den førnævnte anmeldelse af MBA i Dansk Kirketidende) derimod valgte til deres "Psalmer til den stille Uge og Paasken" 1846 nr. 44 versionen fra "Kirke-Psalmer udgivne til Prøve" 1845, så de har næppe haft indflydelse på MBA.

Men Peter Andreas Fenger kan udmærket have haft en finger med i udgivelsen af MBA. Han var fra 1827 til 1855 sognepræst i Slotsbjergby ved Slagelse og blev her en af initiativtagerne til det "Sydvestsjællandske broderkonvent", der var kendt for sin initiativrigdom og interesse for bl.a. skolevæsenet. P.A. Fengers negative erfaringer med biskop Mynster forklarer, om han som udgiver af MBA af emotionelle grunde parret med saglige har valgt at ignorere Mynsters i 1845 sammenflikkede version af "Frygt, mit Barn, den sande Gud". Fengers engagement i skolevæsenet ses af, at han i 1841 udgav Luthers lille katekismus med forklaringer i en skoleudgave, som for øvrigt oplevede mange oplag. I 1852 kom hans "Ordsprog, samlede især til Skolebrug" og ved hans 50 års jubilæum som præst i 1877 stiftede hans menighed og venner et legat, hvis renter efter Fengers bestemmelse skulle uddeles til lærere og lærerinder [12]. På denne baggrund er der rimelighed i at forbinde P.A. Fengers navn med den "Forening af Præster og Skolelærere", som i 1847 lod MBA udgive hos forlægger C.G. Iversen, som har besørget også andre af P.A. Fengers skrifter.

Som jeg allerede nævnte til indledning, er det ikke kun Anhangets indhold, der kan have hymnologernes interesse. Det vrimler med spændende tekster i MBA! Og for at jeg ikke i ukyndighed skal

forbigå noget meget værdifuldt, må jeg hellere gøre en oversigt over hele indholdet i MBA:

Morgenbønner. (side 3)

1. Nu staaer jeg op i Herrens Navn/ Og takker Gud.. 18 ustrofiske linier. 2. oplag 1849 har opdelt teksten i 3 strofer til mel. Kommer til mig sagde Guds Søn.
2. Du dyrebare Jesu, mit Hjertes Deel og Trøst! 4 linier. Formodentlig en fri oversættelse af Luthers "Vom Himmel hoch" str. 13.
3. Min Frelser Jesu, vær du min,/ Og giv.. 4 linier.
4. Nu er jeg vaagnet saa glad igjen,/ Og Natten... 6 linier.
5. Løft dig Sjel paa Lysets Vinger. 2 strofer á 8 linier. Se nærmere herom længere fremme! 2. oplag tilføjer mel. Nu velan vær frisk tilmode.
6. Saasnart som jeg min Søvn har endt,/ Til Jesum... 14 linier.
7. Du, kjære Fader! elsked' mig/ Før Dagens Lys... 8 linier.
8. Kom til mig, du min Frelser kjær,/ Og gaae... 6 linier.
9. Tak være dig, treenig' Gud,/ Som Mørket drev.. 5 strofer á 6 linier. 2. oplag tilføjer mel. Kommer til mig sagde Guds Søn.
10. O Herre Gud i Himmerig,/ Du vil.. 9 strofer á 4 linier på mel. Gud Fader udi Himmerig.
11. Fader, Søn og Hellig Aand!/ Himlen paa .. 30 ustrofiske linier. 2. oplag har delt teksten i 5 strofer á 6 linier på mel. Jesus han er Syndres Ven.
12. Min Klædning jeg nu tager paa,/ At den.. 6 linier.

Kingos Morgensuk til hver Dag i Ugen. (side 14). Herom i en selvstændig artikel senere.

Bordbønner. (side 25)
Før Bordet.

1. Med Jesu gaae vi til vort Bord,/ Spise og drikke... 4 linier. Bearbejdelse af Bøn fra 1568, se Hymn.Medd. 1972 nr. 3 s. 9-17.
2. Vor Disk og Dug er nu bered.. 14 linier. Kingos saml.skr. III 249. Herom i en selvstændig artikel senere.

3. Den Herre Jesus sød,/ Som taalte..9 linier. Bearbejdelse af benediktion fra Sthens Vandrebog. Se Hymn.Medd. 1972 nr. 3 side 20.

4. Velsign vort Huus, velsign vort Bord!..4 linier af J. Victor Bloch, jfr. Malling I 106 og 109.

5. Du mætter smaae og store Munde..4 linier af J. Victor Bloch, jfr. Malling I 109.

6. Tak, søde Gud, du dækker Bord/ for os...7 linier.

7. Giv os, Gud, vort daglige Brød!/ Hjælp...3 linier.

Efter Bordet.

1. Hav Tak, o Gud, vor Skabermand,/ For Næring..12 linier. Kingos saml.skr. III 252. Herom i selvstændig artikel senere.

2. O Gud skee Lov evindelig/ For Mad...4 linier, aftrykt Malling I 110 sp. 2.

3. Guds hellige Navn være lovet og priset,/ Han haver..12 linier.

4. Tak for Mad, o Fader kjær! 8 linier af Jørgen Victor Bloch jfr. Malling I 109.

5. Ingen, o Herre, du glemmer...9 linier.

6. Fader, tak for dagligt Brød! 7 linier af Jørgen Victor Bloch jfr. Malling I 109.

(7. Dig bede vi Børnene dine,/ O Herre...7 linier. Hans Thomissøn i salmebog 1569 blad 328 verso. Denne strofe findes ikke i 1. udg. af MBA, men er med i 2. udg. 1849. Muligvis overtaget fra P. Hjort 1843 nr. 242).

Aftenbønner. (side 31)

1. Mit trætte Legem søger nu/ Hen til...3 strofer á 12 linier.

2. Jeg gaaer hver Dag paa Gravens Bred..3 strofer á 16 linier + 1 strofe á 8 linier.

3. Jeg agter nu til Sengs at gaae. 3 strofer á 6 linier. 2. oplag tilføjer mel. Kommer til mig sagde Guds Søn.

4. Vi til dig, o Jesu sukke:/ Vær du os iaften nær..32 linier. I 2. opl. delt i 4 strofer til mel. Nu velan vær frisk tilmode.

5. Giv Jesu, mig, naar jeg opstaar. 12 linier. I 2. oplag delt i 3 strofer á 4 linier til mel. Jesu søde Ihukommelse.
6. Begge mine Øine blive saa smaae. 4 strofer á 4 linier. I E. Mau "Psalmer og Sange for Børn" 1851 nr. 53 findes også denne tekst og dér med kildeangivelsen "Efter Speckter".
7. Søde Gud, din Engleskare. 8 linier. Nærmere herom længere fremme.
8. Hvor salig er den lille Flok. 3 strofer á 8 linier på "Egen Melodie". Se nærmere om denne salme længere fremme!
9. Jeg er træt og gaaer til Roe. 4 strofer á 4 linier til "Egen Melodie, eller: Dagen viger og gaaer bort". Se nærmere om denne salme længere fremme!

Kingos Aftensuk til hver Dag i Ugen. (side 44). Herom i en selvstændig artikel senere.

Om alle de tekster, hvorom intet er anført, efterlyser jeg oplysninger, der kan føre på sporet af kilderne. Man tror ved morgenbøn nr. 1 at stå over for det 1. suk fra Kingos åndelige sjungekor, men det er en helt anden tekst. Aftenbøn nr. 6 kender jeg også fra E. Mau "Psalmer og Sange for Børn" Odense 1851 nr. 53, hvor der som kilde anføres det for mig kryptiske "Efter Speckter". Er Speckter et tidsskrift eller en person?

Grundtvigs øvrige bidrag til MBA

Morgenbøn nr. 5 er interessant ved at være den ældste daterede tekst til denne morgensang af Grundtvig, som ellers først kendes fra Dansk Kirketidende nr. 8, den 20. februar 1853, hvor den er aftrykt sammen med "Udrundne er de gamle Dage" og "Morgen=Hanen atter goel". De tre morgensange var digtet af Grundtvig en snes år tidligere til brug ved den "fortjente Skolebestyrer" Carl Mariboes konfessionsløse skole. Denne nu fremdragne version af Grundtvigs salme afviger et par steder fra teksten i Dansk Kirketidende (se GS III 117) og gengives derfor som den hidtil ældste tekst:

5.

Løft dig Sjel paa Lysets Vinger
Fro ved Dagen født paany,
Som sig Morgenlærken svinger
Glad med Sang i høien Skye;
Priis den Gud med Liv og Aand,
Som har Lys til Klædebon;
Tak din Gud, at du kan sjunge
Bedre Lov end Lærkens Tunge!

I Begyndelsen fra oven
Lød Guds Ord, og Lyset blev,
Sund Oplysning, det er Loven,
Som Guds egen Finger skrev.
Herre, gjør ved Ordet lyst
i vor Lærers Sjel og Bryst,
Lad os saa med Lyst annamme:
Da er Skolen Livets Amme.

I 2. oplag 1849 er mel. henvisning til Nu velan vær frisk tilmode.

I Dansk Kirketidende 1853 afviger teksten som følger: 1,5 Lov den Gud; 1,7-8 Tak din Gud, som dig paa Tunge/ Lagde meer end Lærker sjunge!; 2,3 Sand Oplysning; 2,5-8 Hvor sig spreder Lys i Ord,/ Der er altid hellig Jord,/ Naar med Lyst vi det annamme,/ Da er Skolen Livets Amme!

Det forekommer mig, at teksten i MBA med sin konkrete form virker mere oprindelig end den i Dansk Kirketidende, hvor sigtet er blevet mere almengyldigt.

Aftenbøn nr. 7 er også af Grundtvig og er i levende brug i DDS nr. 733 med den ændrede begyndelse "Gode Gud, din engleskare". Hos Malling II 25 kan læses om, hvordan de pågældende linier afslutter Grundtvigs digt "Karen Bjørns Minde" fra 1813 og hvordan L.C. Hagen pillede linierne ud og brugte dem i "Historiske Psalmer og Riim" 1832 nr. 68. Det er Hagens tekst, der overtages af MBA:

7.

Søde Gud, din Engleskare
Fader og os Smaae bevare!
Ja, forlad os, Fader milde,
Hvad vi gjorde, som var ilde!
Hjælp os, saa vi vorde fromme,
Saa vi i din Himmel komme,
Smile sødt i Englefavn;
Hør du os i Jesu Navn!

Samme tekst gik for øvrigt videre til E. Mau "Psalmer og Sange for Børn" Odense 1851 nr. 52, hvor linie 5 er ændret til "Hjælp

os, at....".

Malling oplyser, at Grundtvig senere ændrede linie 2 til "Alle dine smaa bevare", men hverken han eller udgiverne af GS III 39 er åbenbart klar over, at allerede P.A. Fenger i "Morgen= og Aften=Sange" 1858 nr. 29 har strofen med denne ændring og med mel. angivelsen "Egen Melodi". At denne melodi er C. Barnekows, fremgår af Ernst Triers "Sange for den kristelige folkeskole" Kbh. 1874 nr. 183, der også har ændringen i linie 2. I Ludvig Chr. Müllers "Bibelsk Sang" - 7. forøgede Oplag Kbh. 1881 er benyttet - nr. 153 henvises også til "Egen Tone". Teksten er som hos Hagen og i MBA, men nu delt i 2 strofer.

Hvor salig er den lille Flok

Nr. 8 blandt aftenbønnerne har sin oprindelse i Brødremenigheden. Den er forfattet af sønderjyden Niels Johannes Holm (1778-1845), da han fra 1820 til 1834 var forstander for Brødremenigheden i Oslo. Salmen fremkom i Holms anonymt udgivne salmebog "Harpen" Christiania 1829 nr. 257. Malling skriver II 290, at det var grundtvigianerne i Danmark, der først tog sig den til hjerte, men det oplyses ikke hverken hvor eller hvornår.

Jeg har tidligst fundet Holms lille salme i P. Hjort 1843 nr. 111 med mel. henvisning til "Egen Melodi". I forhold til Mallings aftryk af teksten fra "Harpen" er der disse afvigelser i Hjorts tekst: Str. 1,7 Med ham, naar; 2,1 Min Jesus; 2,2 Vil du mig; 2,5 ej til Hvile gaae,; 2,7-8 Før du kan faae det Svar af mig:/ Du veed, jeg elsker dig.

I Meyer og Boesens Psalmebog findes salmen optaget som nr. 742 i tillægget - det 6. oplag fra 1877 er benyttet. Den har også her "Egen Melodi" og de samme varianter som hos Hjort, men derudover disse i str. 2,6 kan herom; 3,4 tørre Taaren.

MBA følger Hjorts tekstændringer, men dog ikke i str. 2,1 og 2,5. Endvidere kommer disse læsemåder til i str. 2,6 derom (Hjort: herom); 3,7 tælle (Hjort: kjende) og lader teksten i MBA fremstå således:

Egen Melodie.

Hvor salig er den lille Flok,
Som Jesus kjendes ved,
I ham, sin Frelser, har den nok
Nu og i Evighed.
I Kjærlighed, i Haab og Troe
Den vandrer her, og hist skal boe
Med ham, naar Haab og Troe forgaaer,
Men Kjærlighed bestaaer.

Men Jesus, er jeg en af dem,
Vil du mig kalde din?
Staaer jeg for dig som hine Fem
Med Blus i Lampen min?
O lad mig til min Seng ei gaae,
Før jeg derom kan Vished faae,
Før du kan faae det Svar af mig:
Du veed, jeg elsker dig.

Og maatte det med Graad end skee,
At saadant Svar jeg gav,
Saa vil du naadig til mig see
Og Taaren tørre af;
Ja, naar kun du, som alting veed,
Hos mig kan finde Kjærlighed
Og tælle mig iblandt din Flok
Som din, saa har jeg nok.

Også redaktionen af denne salme bekræfter vort hidtidige billede af en udgiver(kreds), der er særdeles velorienteret om nyhederne på salmemarkedet og tillige lægger en selvstændigt vurderende holdning for dagen i arbejdet med at bibringe teksten den bedst mulige form.

Men som vi også ellers har set, bliver teksten i MBA ikke normgivende for andre udgivelser. Da salmen optoges i 3. oplag af "Festsalmer" 1851 nr. 699, skete det med kun 1. strofe og med en tilbagevenden til Holms egen tekst i str. 1,7: Hos Ham.. Samme år tryktes salmen i Peter Rørdams "Fest-Psalmer" nr. 667 med alle tre strofer trofast overtaget fra Holms "Harpen", kun med ændringen "kan derom" i str. 2,6 og uden citationstegn i 2,8.

Den, der kommer MBA nærmest, er tankevækkende nok P.A. Fenger i "Tillæg til evangelisk-christelig Psalmebog" 1857 nr. 941, hvor endog den ellers unikke ordstilling i str. 2,6 overtages. Men i str. 2,5 og 3,7 følger Fenger Hjort 1843.

R 1855 nr. 457 følger MB nr. 742 ret nøje. Det er dog nok MB, der bygger på R, idet salmen i MB først er medtaget i et tillæg i en senere udgave. Dog følger MB ikke R helt slavisk, men har i str. 2,1 "Min Jesus" ligesom Hjort. De varianter, som R 1855 nr. 457 opviser i str. 1,7; 2,2; 2,5 og 2,7-8 har R til fælles med Hjort 1843.

Jeg er træt og gaaer til Roe

Den følgende aftenbøn nr. 9 påkalder sig også vor interesse ved at være en tidlig forekomst af Luise Hensels kendte aftensang. Den fremkom iflg. Malling II 425-6 i Kristian Arentzens oversættelse i Dansk Kirketidende året forinden, den 8. marts 1846. I MBA er der kommet en mel. henvisning til, oven i købet en dobbelt: "Egen Melodi, eller: Dagen viger og gaaer bort". I str. 4,4 havde Dansk Kirketidende "i vor Herre Jesu Tro!". Det er i MBA rettet til "I vor Herres Jesu Troe!" og teksten fremstår i sin fulde ordlyd således i MBA:

9.

Egen Melodie, eller:
Dagen viger og gaaer bort.

Jeg er træt og gaaer til Roe,
Lukker mine Øine to.
Fader see med Kjærlighed
Til mit ringe Leie ned!

Har idag jeg, kjære Gud,
Syndet imod dine Bud,
Vær mig naadig, vær mig god,
Slet det ud for Jesu Blod!

See, o Herre, til os ind,
Os, som har det samme Sind -
Sæt, o Gud, din Englehær
Om Alverden fjern og nær!

Staa de syge Hjerter bi,
Luk de trætte Øine i,
Giv os Alle Fred og Roe
I vor Herres Jesu Troe!

Malling nævner, at trykfejlen i str. 4,4 i Dansk Kirketidende blev rettet i Arentzens "Digte" 1854, men MBA er altså endnu tidligere ude med den rettelse.

Malling nævner ellers ikke andre forekomster af salmen mellem Dansk Kirketidende og Konventstillægget (RT 1) 1873 nr. 590 end "Psalmer udgivne af Kirkelig Forening for den indre Mission i Danmark, 2den Samling, 1866 nr. 695 [13)]. Men jeg har også fundet Arentzens oversættelse i "Udvalg af Psalmer til Brug ved Huusandagt og Bibellæsning. (For Vallekilde og Hørve Menigheder.)" Aalborg 1862 nr. 10 med ovennævnte dobbelte mel. henvisning og overskriften "(Efter det Tydske ved - ?)". Er der mon i mellemtiden sået tvivl om Arentzen som denne salmes oversætter? I så fald kan forklaringen være, at flere danske oversættelser af Luise Hensels salme var i omløb på den tid. I Hymnologiske Meddelelser 1983 s. 271-3 præsenterer Herlov Brix en oversættelse af Carsten Hauch, som han har truffet i Dybbølpræsten Kristen Karstensens "Gamle og nye Sange til Brug for Skolen og Livet samlede med særligt Hensyn til det danske Folk i Sønderjylland" 1851 i dens "2det forbedrede og forøgede Oplag" udgivet i 1852 af "Den danske Forening for Als og Sundeved". Den sidste strofe i denne tekst - "Stands den vilde Smertes Spil!..." - afspejler iflg. Brix treårskrigens smerte, som med tiden fortog sig og gav basis for en mere dæmpet slutstrofe "Og naar Døden nærmer sig..." Der er efter min mening det rigtige i Brix' gisning, at str. 4 "Stands den vilde Smertes Spil..." er skrevet under indtryk af treårskrigen. Men da som en ændring af en allerede eksisterende oversættelse!

En sådan har jeg nemlig fundet i P. Hjorts samling fra 1843 nr. 239:

Mel. Dagen viger og gaaer bort.

Jeg er træt, jeg slumre vil,
Og mit Øje falder til;
Fader! til mit Hvilested
Skue da dit Øje ned!

2. Har i Dag jeg syndet, Gud,
Slet min Synd da naadig ud;
Naaden din, ved Jesu Blod,
Gjør jo hver en Uret god!

3. Alle dem, som jeg har kjær,
Mænd og Qvinder, fjern og nær,
Smaa og Store, hver en Slægt,
Tag dem i din Varetægt!

4. Syge Hjerters Uro stil,
Luk det vaade Øje til,
Og lad Stjernens Glimt fra Sky
Varsle om et Haab paany!

P. Hjort anfører ikke den danske oversætter i sin historiske note, enten fordi han ikke kender ham eller af anden grund. Måske fordi det er ham selv? Hjort opregner 9 oversættelser, som hans kollega ved Sorø Akademi Carsten Hauch har bidraget med, men nr. 239 er ikke deriblandt. Derfor mener jeg, at vi må tage Kristen Karstensens oplysning om Hauch med forbehold. Det er den samme oversættelse, men temmelig stærkt bearbejdet, som han betjener sig af i 1852: str. 1,1 sove; 1,2 lukkes; 1,3-4 See, O Herre, venlig ned/ Til mit dunkle Hvilested!; 2,3 Herrens Naade, Jesu; 3,4 Tag Du i; 4,1 Stands den vilde Smertes Spil!; 4,2 de vaade Øine; 4,3 taus i Luftens Strøm; 4,4 Maanen see paa Jordens Drøm!

Den frihed, der er lagt for dagen i bearbejdelsen anno 1852, kan godt forklares ved, at den samme oversætter med ejendomsret til teksten tillader sig at skalte og valte med den ved en senere lejlighed. Dette er den suveræne digter mere tilbøjelig til end huspoeten, så Hauch skal ingenlunde afskrives helt som ophavsmand til teksten. En anden mulighed er at reducere Hauchs indsats til de få ændringer i 1852-teksten.

Konklusion

Det var mit håb, at jeg så langt fremme i undersøgelsen kunne komme med et kvalificeret gæt på, hvem udgiverne af MBA har været. Det ser jeg mig imidlertid ikke i stand til. At udgiverne er at

finde i den grundtvigske lejr, er der ingen tvivl om. Dels er der Grundtvigs egne bidrag: morgenbøn nr. 5 og aftenbøn nr. 7 og Sov sødt, Barnlille! fra Anhanget. Om dem gælder, at morgenbønnen i MBA fremtræder i en skikkelse, der virker mere oprindelig ved sin til Carl Mariboes skolebrug skræddersyede form end den almengjorte version, som Dansk Kirketidende lancerede seks år senere. Morgenbønnen har udgiverne af MBA enten fra Mariboes skole eller fra forfatteren selv. Aftenbønnen er knap så interessant ved at være overtaget ordret fra Hagen 1832. Sov sødt, Barnlille! synes derimod at stamme direkte fra Grundtvigs egen hånd, men det håndskrevne forlæg findes desværre ikke mere.

Dels er der Grundtvigs to bearbejdelser i Anhanget: Saa vil vi nu sige hverandre Farvel er formodentlig hentet fra Fengernes Pinsehæfte 1846 nr. 34. Frygt, mit Barn, den sande Gud! er overtaget fra Hagen 1832, men har dog en variant tilfælles med Mynsters tillæg 1845.

Dels er der en række grundtvigianerbidrag i MBA. Bondesangen i Anhanget er forfattet af pastor Frederik Hammerich ved Trinitatis Kirke. Aftenbøn nr. 9 blev kendt blandt de grundtvigske fra Dansk Kirketidende af den 8. marts 1846. Bordbønnerne nr. 4 og 5 før måltidet og nr. 4 og 6 efter måltidet er forfattede af den grundtvigske sognepræst i Lønborg-Egvad, lic.theol. Jørgen Victor Bloch (1812-92) og var forinden blevet offentliggjort i forfatterens eget "Christeligt Folkeblad" nr. 35, der udkom i Ringkøbing 30. maj 1847. Endelig er 16 Kingo-tekster, nemlig 7 morgen- og 7 aftensuk og 2 bordbønner, taget fra P.A. Fengers Kingo-udgave. Af samme grund har P.A. Fenger været bragt på tale som en sandsynlig deltager i udgiver-teamet.

Endelig tyder også udgivernes valg af den københavnske boghandler C.G. Iversen som deres forlægger på et grundtvigsk foretagende.

Muligvis vil interesserede læseres identificering af de øvrige bidragydere til MBA, der formodentlig i flere tilfælde er samtidige forfattere på det jævne, kaste mere lys over udgiverkredsen. En anden vej til at indkredse udgiverne er deres ortografi. De bruger e i stedet for æ: Begjerlighed, Sjel. De foretrækker q for k: Qveld, Vederqvæg, qvæde. De skriver !i Løn", hvor forlægget har "iløn" og "Troe" og "Roe", hvor forlægget har "Tro" og "Ro". Endelig anvendes lille bogstav i pronominerne dig, du, din og dit.

Hermed være bønnelitteraturen in casu den lille bønnebog fra 1847 anbefalet Grundtvigforskningens bevågenhed!

Noter

1. Andreas Dolleris: Danmarks Boghandlere, Kbh. 1912 146f.
2. C. Nyrop: Bianco Luno og Den Danske Bogtrykkerkunst. Nogle industrihistoriske Oplysninger i Anledning af Det Bianco Lunoske Bogtrykkeris Halvhundredaarige Bestaaen. Kjøbenhavn. Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri 1881 30.
3. Eksemplaret findes på trykkeriets kontor i Otto Mønstedsgade og er af hr. Heede Sørensen velvilligst stillet til min rådighed.
4. Aftrykt hos Uffe Hansen II 166 og Malling IV 409.
5. H.F. Rørdam: Peter Rørdam. Blade af hans Levnedsbog og Brevvexling, Anden Del, Kbh. 1892 10-13.
6. Side 12-13 i det note 5 nævnte opus.
7. Kingos tekst er aftrykt i Thomas Kingo samlede skrifter IV 18-19. Grundtvigs tekst i GS III nr. 224. Jfr. DDS nr. 397.
8. Jens Lyster: Den skjulte Kingo, Århus Stift 1984 10-11, jfr. Vartovbogen 1985 126, hvor samme artikel er aftrykt i forkortet og bearbejdet form under titlen Kingos salmer i Grundtvigs vold.
9. Med "siden" hentyder jeg dels til den kendsgerning, at 2. oplag 1849 af MBA foretog denne ændring, dels postulerer jeg, at rækkefølgen "Døbte" og "kjøbte" er den oprindelige fra Grundtvigs side.
10. GS II nr. 69. Jfr. også GS I nr. 39 str. 2 og IV nr. 282 str. 2.
11. Senere optræder denne variant i str. 4,2 dog også i E. Mau Psalmer og Sange for Børn, Odense 1851 nr. 34. Mel. er her "Synge vi af hjertens Grund" og teksten ligger tæt op ad Hagens, men har dog afvigelser herfra, dels selvstændige såsom str. 2,1 Jeg paa Gud, min Fader, troer, dels varianter tilfælles med Kirke-Psalmer udgivne til Prøve, 1845 nr. 10 i str. 2,2 ved sit Ord; 3,5 Giv os Brødet! vær ei vred!
12. A.J. Rud i Dansk biografisk Leksikon IV 1980 374-5.
13. Peter Balslev Clausen: Indre Missions Salmebogstillæg 1863 og 1866, Hymnologiske Meddelelser 1975 har side 67-70 oversigt over hele 1866-udgavens indhold.

HAR VORHERRE HUMOR?

GENRETEORETISKE BETRAGTNINGER OVER BEGREBET MUNTRE BIBELSANGE

I ANLEDNING AF JØRGEN MICHAELSEN: 64 BIBELSKE VISER (1989)

AF LEIF LUDWIG ALBERTSEN

Mange bidrag til nærværende tidsskrift har været skrevet på baggrund af det uudtalte spørgsmål: *Har Vorherre smag?* - for ikke at sige: *Vorherre må da ligesom mig have god smag, sans for det æstetiske*. Tankegangen har bortset fra sit egocentriske udgangspunkt været den, at salmer er lovsang, lovsang er offer, et offer skal være lydefrit.

At salmer skal bedømmes anderledes end den meste anden lyrik, er anerkendt af de fleste, men har ikke ført til enighed i bedømmelsen af de mange tekster, der i dag skrives og stiller sig til rådighed for at blive afprøvet som salmer. Groft sagt er en salme vel først en salme, når den viser sig at kunne bruges som en sådan. Men det er ikke noget afgørende terminologisk spørgsmål.

Anderledes den langt mere åbne gruppe af bibelhistoriske sange. Af forskellige grunde har de seneste år set en tiltagende interesse i også GT og overhovedet i bibelhistorie, i det narrative. Denne interesse har ført til ny beskæftigelse med bibelhistoriske sange, mere gemytlige sager, der ikke altid kan bruges under højmessen, men måske nok egner sig i folkeskolen, til konfirmandundervisningen, under kirkekaffen, men sandelig også, når teologer mødes og spiser og drikker sammen. Andet end kaffe.

Sådanne sange findes ikke mindst i andet bind af *Grundtvigs Sang-Værk*, og det er vigtigt og glædeligt, at en stor samling af denne og anden klassisk bibelhistorisk sang er på trapperne, også fordi disse sange markerer en tradition for humor, som DDS jo ofte har fortrængt. Jeg ser intet problem i, at flere udgiverinitiativer melder sig samtidig på dette felt, der naturligt også omfatter ny originalproduktion på området. Et aktuelt materiale af denne art skal jeg inddrage nedenfor.

Foreløbig skal jeg prøve at skitsere nogle problemer omkring begrebet humor i den foreliggende sammenhæng.

GRÆNSER FOR HUMOR?

Der findes en international arbejdsgruppe til udforskning af humorens væsen. Dens mere langsigtede opgaveformuleringer må jeg se bort fra at refere her. Jeg nøjes med at appellere til det intuitive og belyse ved et eksempel.

Hans Scherfig var en stor dansk humorist. Han formåede at fremstille rørende inkommensurabiliteter, f.eks. i *Det forsømte Foraar* først skoledrenge, der taler på stylter som små vismænd, men så studenterjubilarer, der alligevel aldrig blev vise. I sit sprog evner Scherfig at skifte fra dækket direkte tale til forfatterkommentarer og tilbage igen, så man aldrig veed, om det er latinskolens rektor, der taler, eller forfatteren, der ironiserer over ham. Scherfig er den største kunstner på dette område siden H.C. Andersen: han udnytter, at vi på dansk ikke behøver at sætte anførselstegn, og at konjunktiv på dansk er en uklar foreteelse. Alt dette er vidunderlig humor.

Men engang pr. 500 sider optræder der hos Scherfig en kommunist. Og så hører al humor op. Der slukkes.

Scherfig var nemlig på sin vis troende, han havde en grænse; verden - altså den danske verden - var endelig, altså rørende latterlig; men idéernes verden, den virkelige ifølge Platon, var overhistorisk, uhumoristisk, urelativerbar. Så var Scherfig inde i det allerhelligste, og der griner man ikke.

Er der også grænser for, hvornår man griner med Gud?

Hvis vi nu tager den tanke op, at her i verden går ting ikke op, de bedste planer kuldsejler ofte, så har vi en hurtig karakteristik af det timelige, der kalder på smilet. For danskere: på humoren. Mangelen på perfekt kongruens lærer os humoristisk at bl.a. resignere.

Børn har i så henseende ikke humor. Børn forventer, at der er et logisk system, som de bare ikke har begrebet endnu. Børn lærer tappert tysk grammatik, noget udenad, som er større end dem selv, der bare er ved at vokse op til resten af verden. Hos os på universitetet viser vi dem så, at tysk grammatik er ikke et system, der går op, men en dynamisk kamp mellem flere systemer, p.t. inkongruent. Så forlader halvdelen af studenterne os, for det er for deprimerende.

Over for situationer, der ikke er undergivet en sammenhængende logik, altså for os erfarne det meste af jordelivet, kan man så reagere følelsesladet, d.v.s. med adjektiver som f.eks. *humori-*

stisk, der rummer det meste, eller *tragisk* eller *ligegyldig* eller *interessant* eller *pudsig*. Det er typisk for vort århundrede at adjektiver er frit omskiftelige. At kalde det hele humoristisk er måske bedre end så meget andet.

Men så kommer vi til spørgsmålet, om der et sted skal drages en grænse.

Der må være en grænse mellem det timelige og det evige. Ikke alt er relativt.

Må den højeste lovsang være humoristisk? Må nogen lovsang være det?

Den genre, vi forsøger at bestemme her, anser netop ikke sig selv for at være den højeste lovsang, og så synes danskere, at så må den godt smile, drille, ironisere, leve på stilbrud og dermed gengive, at vores verden er ret så ufuldstændig, famlende.

Vi er jo nok derhenne i dag, at en sammenhængende og overskuelig verden oplever man kun, når man (i det mindste åndelig talt) er halvfuld: mens man synger kære gamle salmer eller schlagere eller fædrelandssange og glemmer sit intellekt, bliver helt og fuldt som barn påny. Kun så går verden op.

GRÆNSER FOR SMAG?

I vor søgen efter en verden, der ikke giver op over for Gud, men også selv går op, - en søgen, der måske er satanisk, - skrives der salmer med fodslaw og enderim og æstetik og det hele, som om verden var så forståelig og smagen så entydig som i kejser Wilhelms tid. Naturligvis med lidt intellektuel parfume, men alligevel. At skrive alvorlige salmer i dag er en udfordring, fordi:

1) For overhovedet at kunne synges af en gruppe lægfolk må salmer være i strofer og med enderim, ellers fornemmes der ikke nogen støttende struktur, som er nødvendig på grund af udøverens begrænsede evner. Men strofer og enderim er udtryk for en ordnet dennesidig verden, hvor rimsvaret kommer til rette tid og alt går op. Det er OK med den form for lyrik i schlagere, hvor vi halvsover og foxtrotter til, eller i fædrelandssange, men ikke over for en kristendom, der vil være for andre end Runebergs udmærkede Sven Duva. Og sommetider vil den det da nok?

2) Rimede sangtekster benytter et slidt floskelsprog. Patos vil altid blive hul, hvis alting sådan set allerede er sagt i forve-

jen. Salmedigtere af i dag, der forsikrer, at de ikke citerer Grundtvig og aldrig har læst ham, kan alligevel ikke undgå at udtrykke sig i et sprog, hvor Grundtvig har været der og sat en norm, som man enten ikke lever op til eller formår at sprænge, så der opstår nye målestokke. Men det har vi ikke oplevet, for det er svært.

Her er det så, det humoristiske får en chance. De ovenfor nævnte problemer krænges om til værdier, hvis man er humorist. Så er nemlig hele epigonproblematikken en bevidst attitude. Man citerer og leger med fortiden, man monterer flosklerne, så der opstår skælmske stilbrud. Alt er lovligt og det rædsomste særlig humoristisk. Selv anakronismer bliver en gevinst.

Kunsten må i så fald bestå af den gode timing. Ikke enhver sammenstilling vækker smil, og smilet må være et krav.

Den humoristiske smag må bestå i at sprænge grænserne for den gode smag. Den ironiske spejling truer ganske vist med at blive i sig selv uendelig og dermed en ophævelse af det guddommelige i dets urelativerbarhed. Denne trussel er indlysende for de intellektuelle, der på deres side frygter den modsatte grøft, politikerens verdenspatent. Men vi må spørge med Sophus Bauditz: Tåler Vorherre den slags i længden?

Hvis Vorherre ikke er tegnet i mit billede, hvad han ikke bør være, har han næppe smag i min betydning af ordet, men måske alligevel sans for, at jeg byder ham det, jeg selv anser for det ypperste, når det nu ikke kan måles objektivt. Om Vorherre har samme sans for humor som mig, er i den forbindelse et helt farligt spørgsmål. Jamen hvad har jeg da at nærme mig Gud med?

Problemet er det moderne menneskes i al almindelighed. Så kan man vrænge ad udtrykket, men problemet bliver stående.

Tag en anden genre som novellen. Den blomstrede i det 19. århundrede. Novellen koncentrerer sig uden brug af ét overflødigt ord om en centralhandling, et centralsymbol, en ofte tragisk, men altid logisk handling, der er uundgåeligt forbundet med de signaler, der allerede udstråles på novellens første side.

Derfor kan der ikke skrives klassiske noveller i det 20. århundrede undtagen for læsere på ugebladsniveau, der stadig tror på en verden, der går op og ikke har brug for humoristens smil over for alt timeligt.

Den humoristiske vise til brug for alt andet kristenliv end just selve højmessen (der så kunne få ret til at forblive upopulær) skulle altså have en funktion i dag som noget, der fremhæver det timeligt ufuldstændiges timelige ufuldstændighed netop for at skabe et andet frirum (ved siden af højmessen) for det himmelske alternativ.

Den i dansk litteratur, der indtil nu har skrevet flest humoristiske bibelhistoriske sange og iøvrigt også salmer med tildels dumme vittigheder, er naturligvis Grundtvig. Sangen

Da Moses ned ad Bjærget steg
Med Himmelbrev i Hænde

bringer et sådant eksempel på humor: lovens tavler er reduceret til et Neuruppin-anliggende, men erkendelsen ligger i at tænke hen omkring det næste hjørne. Netop trods solidariteten med verden.

Sligt har ikke været god smag siden.

For en 25 år siden stødte jeg på en humoristisk vise om brylluppet i Kana:

I Kana holdtes gilde
alt for det lille lam,
som gerne giftes ville.
Halleluja - nam-nam. osv.

Folk kan komme til mig og få fortsættelsen, desværre har jeg ikke dateret udklippet, jeg går ud fra, at forfatteren var Møllehave. Men til det vigtige: teksten var en parodi (i *Politiken* of all places) vendt mod Aastrups forsøg på afslappet tale ikke som en påvisning af, at det kunne Aastrup ikke, men som en reaktionær fremhævelse af, at dette er ikke god smag.

Intet i kristendommen er god smag. At dø på et kors er aldeles uforeneligt med god smag, men naturligvis også aldeles uforeneligt med humor. Vi søger videre at indkredse problemet.

BILLEDTALE OMKRING DET UUDSIGELIGE, TILLADELIGHEDEN AF HUMOR.

Det er vanskeligt at bringe et billede af den/det højeste. Mange afstår fra det.

Poetisk religiøs tale bygger på billeder, metaforer, storladne som i salmernes bog eller barokt humoristiske og frapperende som den måde, Jesu lignelser langthen virker på i dag.

Set i kristen belysning er hele GT en forjættelse, en metafor, der først forstås efter en tydning, men naturligvis rent korporligt lever desto mere, mens vi er på billedplanet.

At forbinde opbyggelse med humor synes legitimt siden Jesus, der for os at se elskede den uberegnelige bemærkning.

For afbildningen af den/det højeste gælder der nogle ikke-humoristiske traditioner. Jeg ser her bort fra Jesus som sandt menneske, der var så lidt en afbildning af det højeste qua noget optisk specielt fremtrædende, at folk forvekslede Jesus selv efter hans opstandelse, og Judas var en nødvendighed for at skille Jesus ud fra den gruppe, der omgav ham.

For Gud som fader, Kristus som konge osv. gælder der traditionelt en uhomoristisk metaforik. At nåden kræver noget næsegrus, iklædes her orientalske despotmanérer med lyn og torden, patriarkalske faderroller og andet, der hverken er morsomt eller i dag kan forenes med, at nåden flyder af uendelig kærlighed til den, der tror. Danskere sympatiserer med stedet, hvor Elias møder Gud ikke i jordskælvet, men i den derpå følgende sagte susen. Men det er jo undtagelsen.

Grænsen for decorum må trækkes, ligesom Scherfig trak den inden for kommunismen. Vi tillader spøgefuldheder omkring barnet Jesus hos Selma Lagerlöf efter israelitten Thomas eller hos Chr. Richardt: *Har han leget? Hvorfor ikke! (Mellem disse grønne Høje).*

Humoristiske episoder omkring jul, påske og vel også pinse kendes fra tidligere tider, men tilstræbes næppe i dag. Et sted synes man, der løber en grænse. Det er ikke sikkert, at Vorherre har humor, når vi kommer til det egentlige. Den barokke mangel på god smag, som Jesus synes at tillade sig i skildringer af Himmerige, har vi muligvis ikke lov til.

Men ligesom en overdreven pukken på det patriarkalske hos Gud, - for det er jo trods alt kun en timelig metafor for noget uudsigeligt, - med føje kan dæmpes i en epoke, der ikke forbinder noget opbyggeligt med det, kan måske også kærlighedsmetaforen omvendt forstærkes og konkretiseres og støde på større forståelse i dag og humoren spille en positiv rolle i visse sammenhænge i kristenforkyndelsen. Humor forudsætter tryghed, tillid, fortrøstning til noget, der håbes uden tanke på juridisk krav. Børn må nu om dage godt komme med humoristiske bemærkninger over for deres forældre, ja det opfattes positivt, at børnene udtrykker denne form for tryghed, tillid, kærlighed, tro!

Tillader Vorherre humor i dag?

INTERFERENS I MELODIBRUGEN.

Humor afspejler langt hen denne timelige verdens ufuldstændighed ved at tillade og ligefrem dyrke diskrepansen mellem form og indhold dels den ene vej: Tag dig en tjeners skikkelse på og hent smørret, sagde min farmor, dels den anden vej: Jesus var god nok, ja ved Gud! En helt åben blanding af patos og understatement hindrer læseren eller den syngende i nogensinde at føle fast grund under fødderne. Samtidig lever humoren på citatet udfra den bittert smilende erkendelse af, at det originale er ikke muligt, men vi kan lege med foreliggende brikker.

Hvis vi vil trække linjen tilbage til Grundtvigs humor, er Vartovsangen et eksempel på denne leg. Vi ved godt i dag, at rygterne om de stilbrud, Vartovsangen medførte i forholdet mellem melodi og tekst, har været overdrevne. Men indsigten bliver stående, at enhver benyttelse af en allerede foreliggende sangmelodi til en ny tekst skaber en dialektisk konfrontation med den forrige tekst, en såkaldt interferens. Man kan synge *Jesus dine dybe vunder* på melodien *Underlige aftenlufte*, men det sker som bekendt ikke så ofte. I den humoristiske kontrafaktur udnyttes denne effekt. Den kan suppleres af direkte tekstcitater fra den vise, melodien oprindelig var skrevet til.

Dette gælder også for Jørgen Michaelsen: *64 bibelske viser*, Dansk Kirkemusiker Forenings Forlag 1989, som vi i det følgende vil konkretisere vore betragtninger omkring.

Michaelsen har først under udarbejdelsen af sin bog besluttet sig til, at det, han kalder viser, men som er et broget materiale, også skal være sangbart, og derfor har han i nogle tilfælde søgt tilflugt til passepartoutmelodier til hyppige strofeformer a posteriori. Det kan føre til allehånde. Således foreslår han at synge *Jorden brænder under Jacob* (efter 1. Mosebog kap. 29; nr. 4, i det følgende visenumre i parentes) efter enten *Op min sjæl* eller *Tørresnoren*. Også melodiforslaget *En sømand har sin enegang*, der forekommer flere gange, er formodentlig valgt, efter at teksterne var skrevet. Til en vise om den kanaanæiske kvinde foreslås (36) enten *Herrens venner ingen sinde* eller *I en seng på hospitalet*. Denne stilistiske åbenhed i melodivalget medfører allehånde associationer hos den syngende.

Nået hertil betræder Michaelsen også den anden mulighed, citater fra originalen: *Du skal ikke gi' mig roser* eller *Mester Jacob* (57 og 63).

Nogle viser har han ikke melodiforslag til, så der må vi andre gå på jagt. Visen til Davids salme 17 (21) ville f.eks. kunne synges i al fald af de fleste fra den ældre generation til *Ilselil er teatertosset: Jeg vil være Skuespillerinde* med Kai Rosenbergs melodi til Kamma Laurings tekst, sunget af Ilselil Larsen i 1944.

Muligheden for den humor, der ligger i kåde stilbrud i mødet mellem tekst og melodi, er stor og tilsigtet. Den vil af nogle anses for stundom at tangere blasfemi, men den fare ligger også allerede i de stilistiske udsving i selve teksterne, som jeg skal komme ind på nedenfor. Vigtigt er det nok at fastholde, at anvendelsen af foreliggende melodier, der indtil nu associeredes med et ganske andet indhold, er en del af humoren på samme vis, som forekomsten af dagligdags floskler i teksterne er det.

Det ville være ganske forfejlet at skabe egne melodier til sådanne viser, - det ville berøve dem en dimension, en tildels fræk dimension, som viserne ønsker at have. Men spørgsmålet melder sig jo nok, om alle dele af menigheden kan gå med til en så humoristisk fællessang under kirkekaffen. Benyttergruppen for musikalsk interferenshumor skal først defineres.

EKSEMPLER PÅ HUMOR I DET FORELIGGENDE MATERIALE.

Michaelsen har i sit liv stået skiftevis på et af sine to ben, enten på et muntert kirkerevy-ben eller på et alvorligt salmeben, men i de seneste år har han prøvet at stå samtidig på begge jfr. Jens Lyster i HM XIII (1984) s. 238 og s. 247-50.

Ved at tage det bedste fra begge dele af sin fortid kombinerer Michaelsen centrale bibelske udsagn med en sjælden sans for rask tempo, en gemytlighed, der kastes hastigt i grams for straks at overtrumfes af det efterfølgende, lidt som Simon Rosenbaum, der skynder sig at sige en vittighed oven på den forrige for det tilfælde, at den ikke var god nok. Eller for at hindre, at publikum finder fodfæste. Hør ham lade dronningen af Saba tale til Salomon (17):

Og hvor bor du dejligt her!
sig mig, hvem har tegnet
dine lædermøbler der -
jeg kan li' design'et!
Og se, det reolsystem

er just, hvad jeg søger.
hvor de tar sig pragtfuldt ud,
alle dine bøger!

Fuldkommen mundrethed, humoristisk sprængning, her gennem anakronismer og almindelig stilforvridning, det går muntert nok. Men Michaelsen kan meget mere.

Der kræves, at den humoristiske opløsning af al dennesidig glimmer ikke bare er et mål i sig selv, men at læseren eller den syngende, just som han sidder og griner, til sin overraskelse opdager, at dette er skam ikke underholdning, det er tværtimod raffineret propaganda, der hvergang vil tvinge blikket opad i visens slutning. Det er meget spændende at evne dette uden at krænke tilhørere, der ellers nok selv vil bestemme, hvornår de vil have reklamer. Visen om Samson (9) med strofearter som

Samson brugte sine kræfter:
brød en løve helt itu -

handler pludselig også om Jesus som i alle henseender modbilledet:

Jesus havde også kræfter,
men lod løver gå i fred,
brugte kraften til at hele
det i verden brudte med, -

og denne modstilling bringes med en sådan mildhed, en sådan humor i højere potens, at den lille vise smilende spejler hele die Heilsgeschichte. Det er altså muligt.

En specielt spændende form for humor ligger i det overraskende perspektiv. Således skildres Jesu forhold til sine jordiske søskende (45) gennem de første 9 af 12 strofer ved, at en af brødrene saftigt, vedholdende og med arrige eksempler beretter om, hvor anstrengende det er at være familie til et geni, der svigter sine egne og så ikke engang ender med at have succes. Sådan en form kræver naturligvis en efterhængt tolkningsdel, der helt alvorligt udtrykker glæden ved, at vi andre herefter har en bror i Jesus. Stadigvæk på melodien *En sømand har sin enegang*. Ja IM ville vel nok godtage det.

Den store opgave at få humoren til at bøje opad i løbet af visen er vel det, visernes karat, deres chancer i en overfyldt verden snarest kan måles på. Når det lykkes som ved Herrens tanker

om David (21) eller de gode råd til den genopvakte Lazarus (46), mærker man en kraft stråle ud. Dette her med, om ting bliver stående, gør man sig altid til grin med at spå om. Men mon ikke samlingen i sit anlæg og i sine bedste dele skulle have mulighed for det?

KRITIK AF DETALJER.

Kun fordi samlingen kan tænkes videreudviklet og tilsvarende revideret, vil jeg nævne nogle punkter, hvor jeg stejlede. Vi er enige om, at selv formuleringsbrist a la Sørensen-Fugholm kan have charme i denne genre, og det ville være uretfærdigt at opregne alle de dårlige steder, når der ikke er plads til at citere alle de gode. I det følgende nævner jeg derfor i al korthed problemets art og findested (visenummer-komma-visestrofe-komma-verselinje). Betoninger i Grundtvigs manér må vi vel leve med, selv om genren ikke lægger det nær: *løvhýttefesten*, *afgláns*, men forvirrende enjambementer burde nok undgås, når de nemlig ikke er morsomme (rimet *stam-:Abraham* 57,4,1of. er f.eks. morsomt, men hvad med 15,7,4f eller 20,12,3f.?). Hvor meget skal vi i dag tåle underlig pseudopoetisk ordstilling (24,2,2-4)? For ikke at tale om konjunktiv (39,4,2-4)? Alt for mange udråbstegn (sommetider tre) eller tegnet ?! (44,6,8) er for mig at se også en måde at være usikker på, navnlig for en humorist. Syntaksen kan til tider (60,6,1-4) være ufrivillig mystisk. Alt dette pedanteri fra min side blot for at søge at nå frem til en erkendelse af, hvad humoristiske bibelviser må og ikke må. Vi giver dem lov til at være frække, men så skal de også bevare frækhedens hurtige smidighed og ikke pludselig tiltage sig lov til samtidig at bruge dumme gamle poesieffekter. Det slebne må ikke gå af dem.

Indholdsmæssigt kan man naturligvis gøre sig de samme tanker. En kritiker, der ikke selv er teolog, kan gribe fejl, men alligevel tillader jeg mig at spørge, om en humoristisk visesamling, der emmer af frækhedens nådegave, fordi alt kød er hø, samtidig skal bringe en så borgerlig-bornert skildring af den uartige fortabte søn (han horede nemlig, uha), som forlægget efter min mening ikke lægger op til, for slet ikke at nævne spillet mellem ordene *op* og *ned* (42):

Men hjemmet brød han op fra!
Det gamle brød han ned!
Han kasted vrag på alting
- på hjertets trofasthed!
Bort ødslede han arven
og gav sig selv til pris
for skurke og for skøger
- så dybt var hans forlis!

Vi er naturligvis enige om, at alt ikke kan behage alle. Og måske leverer den skælm til Michaelsen humor netop her? Eller står han bare ensidigt på salmebenet?

HVEM SIGTER SAMLINGEN TIL?

Nogle af de tekster, som jeg har haft stort humoristisk udbytte af, og som også vil charmere dette tidsskrifts læsere i ganske særlig grad, kræver nok en læsende/syngende, der er vant til at omgås bøger og især bøgernes bog. Det gælder ikke mindst de meget kære og fornøjelige viser omkring apostlenes rejser og breve. Visen om Paulus i Athen (51) kan måske forstås af lægfolk, den om Artemis (52) dog vel næppe. Visen *I skal ikke gi' mig roser, kære kristne i Korinth* (57) efter et bekendt epistelforlæg, Galaterbrevet (58) og de øvrige, navnlig Judasbrevet (61) er utrolig morsomme for folk, der har tygget brevene igennem. For ikke at tale om viser omkring mere fjerne dele af Moseloven (7 og 8). Men her står Michaelsen igen på kun ét ben, dennegang revybenet. Bedårende sidst på en lang konventdag, men især for de professionelle og måske også uden transcendens.

Michaelsen fortæller imidlertid selv i forordet, hvem samlingen sigter til. En af hensigterne skulle være at styrke bibelkundskaben hos konfirmander, ved bibeltimer eller menighedsmøder, en anden at prøve særlige bibelgudstjenester. Kirkekaffen har Michaelsen tidligere henvist til (jf. ovenstående henvisning til Lyster). Og jeg skal da ikke afvise, at hans tekster kan anvendes også der, selv om det synes mig, at nogle former for humor kan komme skævt ind på nogle af disse mine små.

Jeg har selv kæmpet for mere humor (end) i DDS. Vi må have tillid til humoren, og Michaelsen fremhæver selv, at disse viser skal ikke stå alene, men komme oven på en kommentar. Vor tids

nyintensiverede beskæftigelse med bibelhistoriske sange er en spændende udvidelse af differentierede kristne måder at mødes på. I så henseende ønsker jeg alt godt og kan jeg se det gode også i den meget solide plasticindbinding.

Genreteoretisk: Jeg hører til dem, der er skeptiske over for moderne salmer, fordi de for let spejler Guds harmoni i en ikke eksisterende (evt. tragisk, men sammenhængende) verdensharmoni allerede på grund af billedtalens nødvendighed. Derfor erkender jeg tilsvarende absolut værdien af at se det også-humoristiske jordiske, herunder i det jordiske aspekt af bibelhistorien, ligesom Jesus (sans comparaison) set fra vor tids standpunkt var morsom i mange af sine lignelser. Netop for at spejle stoffet opad i et snuptag: verden er relativ, fordi Gud er evig. Humoristisk kristenforkyndelse bør vel være særlig eskatologisk.

Dermed løses det sidst opkastede spørgsmål: hvem sådanne viser henvender sig til. Primært henvender de sig til Vorherre, det gør på sin vis al lyrik. Gud elsker verden så meget, at han også glæder sig over lovsange på vor tids flossede præmisser, som i høj grad er humorens som udtryk for verdens afmagt over for nåden.

En ny måde at synge lovsang på. Jamen Gud har jo også lejlighedsvis skiftet taktik. Han gjorde det i forbindelse med syndfloden, i forbindelse med Frelserens jordiske liv. Naturligvis elsker han os på sine betingelser og ikke på vore. Hovedspørgsmålet i forbindelse med at gøre bibelhistorien gemytlig: om Vorherre har humor, er han os for stor til, at vi kan besvare. Men den humoristiske kunst, der viser, at verden i sig selv ikke går op og fremstiller mig som Guds nar (som Herodes hos Kaj Munk), er måske også en måde at falde den Højeste til fode på. Næsegrus.

ANMELDELSER

DAGEN ÄR NÄRA. *Visor med text av Jan Arvid Hellström.*
Uppsala 1988, Erene Bok & Musik AB. 44 s. noder
ISBN 91-86800-14-0
og
FÅR JAG LÄMNA NÅGRA VISOR? *Visor av Nils F. Nygren.*
Uppsala 1988, Erene Bok & Musik AB. 52 s. noder
ISBN 91-86800-15-9

Musikforlaget Erene i Uppsala har 1988 udgivet et par hefter med sange og viser af Jan Arvid Hellström og Nils F. Nygren med titlerne henholdsvis Dagen är nära og Får jag lämna några visor? For Nils F. Nygrens vedkommende er der tale om en egentlig enkeltmandssamling, idet både tekster og melodier er hans, hvorimod de fleste af melodierne til Jan Arvid Hellströms tekster er komponerede af andre, kun et par enkelte er af ham selv.

Det er karakteristisk, at de fleste af viserne især er kendt gennem plade- og kassette-indspilninger. De er udpræget solistiske i deres anlæg og lægger ikke op til fællessang, selvom de godt kan bruges til fællessang og også er blevet det. Begge samlingers viser, ikke mindst Nils F. Nygrens skal ses på baggrund af den svenske troubadour- og folkesangstradition, der i forening med den moderne salmebølge fra midten af 1960'erne har vist sig at egne sig fortrinligt for de nye elektroniske medier. Det viste sig hurtigt, at de elektroniske medier krævede tekster - og melodier - af en anden slags end den traditionelle fællessang, nemlig sange, eller snarere viser, hvor det individualiserende anlæg og den solistiske udførelse netop i modsætning til fællessangen betyder en åbning mod og, stadig på de elektroniske mediers og den moderne tids vilkår, et fællesskab med tilhørerne. Hvor kor- og fællessang i virkeligheden lukker tilhøreren ude, tager troubadouren - og visesangeren - tilhøreren med ind i et fællesskab om sangens eller visens indhold.

Indenfor visesangens rammer gennemspiller sangene - viserne - i de to hefter en lang række genrer og temaer. De gør det med stor variation indenfor den fælles form, og det er tydeligt, at den ene - Jan Arvid Hellström - er teolog, og at den anden -

Nils F. Nygren - er lægmand. Herved bliver de to hefter en god illustration af, hvordan mødet med den nye tid, der brød frem fra midten af 1960'erne virkede på både læg og lærd: Nogenlunde ens, men med vigtige nuanceforskelle.

Nils F. Nygren tager i en række af sine viser bibelske og kirkelige temaer op, idet han går fra det kirkelige til det menneskeligt/folkelige, fra det bibelske til det nutidige, og omvendt, på en måde, der hele tiden giver glidende overgange og åbner overraskende og spændende perspektiver. Således bliver i "En gammal spade" (s. 12) en gammel spade et billede på den unyttige tjener, og flygtningebarnet i "Flygtningbarn" bliver pludselig fra en samtidsskildring til en beretning om Jesus som flygtning i Egypten. I "Senapskornet" (s. 42) er temaet lignelsen om sennepsfrøet og i "Nikodemus och Josef" (s. 30f) bliver en sang om gravlæggelsen og opstandelsen til en sang om det gudløse og det genløste menneske. I "Rivningshuset" (s. 40) fremstiller Nils F. Nygren menneskelivet som livet i et saneringsmodent (og kondemneret) hus, og i "Kyrkan i storstan" (s. 26) skildres den folkekirke-kristnes oplevelse af sit tilhørsforhold til kirken, modsigelsesfuldt, men positivt. I forlængelse heraf kan man læse den stilfærdige trøstsalme "Tag hand om mig då". En ejendommelig tekst er visen om "Timmermannen" (s. 47) om Jesus som offer for sin samtids jantelov. En anden interessant vise er "Kanske Jesus sprang och lekte" (s. 25), hvor Nils F. Nygren overvejer den bibelske vises vilkår med alle dens "hvis'er" og "måske'er", der dog til sidst overskygges af det bibelske budskab.

Når man fra Nils F. Nygren vender sig til Jan Arvid Hellström, er det påfaldende, at hans tekster i højere grad er teologisk prægede, måske ikke så meget i direkte som i indirekte forstand. Især er det eskatologiske perspektiv tydeligt, både i titelvisen "Dagen er nära" og i en lang række andre, hvor grænsen mellem sekulariseringen og den immanente eskatologi nedbrydes, og hvor der sker en åbning mod den omfattende kristne sammenhæng. I denne forbindelse skal Jan Arvid Hellströms række af bibelske viser "Balladen om den förlorade son", "Den övre salen" m.fl.) ses. I flere af sine viser tager Jan Arvid Hellström sit udgangspunkt i børns oplevelse af kirke-, kristen- og menneskeliv, således i "Den busigaste ungen", hvor han driver kirkepolitik á la Emil fra Lønneberg, og i "Jag har en liten söt kusin", der handler om ind-

vandre/flygtningeproblematikken. Helt anderledes er "Jag måste ensam gå", der er en gammels sang på vejen mod døden. Som hos Nils F. Nygren ligger der bag Jan Arvid Hellströms viser en immanent eskatologi, hvor Kristi nærvær skildres i sammenhæng med kirkens - de kristnes - enhed i Kristus, også oplevet og skildret som Helligåndens samfund; eksempler er "Getsemane", "Du är med mig" og "Ande, vind och liv". I denne forbindelse kan også nævnes "Halleluja", der binder det jordiske og det himmelske sammen i den evige lovsang.

Nils F. Nygren og Jan Arvid Hellström har med deres viser givet et kvalificeret bud på, hvordan kristen sang kan være på samtidens betingelser. Det er ikke salmer, de har skrevet, men netop viser, der kan fylde hverdagen ud. Deres viser bør synges og høres og inspirere til fortsat produktion - hos dem selv og hos andre.

Peter Balslev-Clausen

SUMLEN. ÅRSBOK FÖR VIS- OCH FOLKMUSIKFORSKNING.

Utgiven av Svenskt Visarkiv och Samfundet för Visforskning. 1986 og 1987. Samfundet för Visforskning. Stockholm. ISSN 0346-8119. Henholdsvis 1987 og 1988. 210 og 174 s.

SUMLEN skal efter sit anlæg afspejle bredden i nordisk vise- og folkemusikforskning, fra den middelalderlige visesang til det 20. årh.s folkelige sang, fra traditionel folkemusik til nutidens dansemusik. Også i de to årgange af SUMLEN, der her skal omtales, lever SUMLEN på en instruktiv og inciterende måde op til dette program.

Det første bidrag til årgang 1986 er Hermann Strohbachs artikel "Zur sozialen Funktion von Balladen", hvor han beskæftiger sig med middelalderballaderne som udtryk for den sociale sammenhæng, hvor de er blevet til, og hvor de er blevet brugt. Allerede som fælles-sang har balladerne haft en udpræget social funktion, hvortil kommer, at deres i mange tilfælde sociale indignation dels har haft en integrerende funktion, dels har givet de syngende mulighed for at få luft for deres sociale frustration. Hermann Strohbach skriver (s.12f) om undersøgelsen af balladernes sociale funktion som opgave for forskningen, at man ved denne undersøgelse skal være opmærksom på tre faktorer: 1) den historisk-sociale situation, 2) sangenes intention og 3) hvilken version af visen, man har for sig. Af hymnologisk interesse er henvisningen s. 14 til de polemiske viser for og imod de oprørske bønder i Tyskland 1525, hvor viserne har haft en lignende såvel polemisk som integrerende funktion, som salmerne havde i det samtidige reformatoriske opgør.

Tellef Kvifte behandler derefter "Strøkfigurer - en side av bueteknikken i den norske hardangfele- og felemusikken", og Torgny Sjöstedt giver i "Spelmanspojkarna från Göteborg" en historisk skildring af Selmer Selwers kendte danseensemble fra Göteborg. Britta Holm fremlægger i "Hävd - och förnyelse" en studie i Olle Adolphsons visekunst, idet hun placerer Olle Adolphson i den svenske vise-tradition fra Bellman til i dag og karakteriserer ham som "auteur-compositeur-interprète" (s. 77). Britta Holm gennemgår samtidig et antal Olle Adolphson-tekster og melodier.

Det sidste større afsnit før anmeldelser og beretninger fra Svenskt Visarkivs virksomhed er en rapport fra Svenskt Visarkivs folkmusikforskardagar 21.-23. maj 1986 bestående af seks konferencebidrag: Doris Stockmann giver i "Von der Chanson de geste zur Herausbildung folklorisierter Erzähllied-Gattungen im Hochmittelalter" en gennemgang af Johannes de Grocheio's musikalske taktat fra omkr. 1300, Jan Ling slår i "Balladmelodierna - improviserade eller komponerade?" til lyd for, at man i forbindelse med den folkelige ballade fra middelalderen til omkr. 1800 opgiver at skelne mellem melodier som komposition eller improvisationer da der snarere er tale om levende variationer over faste temaer; Margareta Jersild skriver "Om rytmiska/textmetriska former i svenskspråkig ballad", idet hun understreger den organiske sammenhæng mellem tekst og melodi. I "Med rötter i medeltiden - mönster och ideal hos 1960- och 1970-talens balladsångare" viser Märta Ramsten, hvordan vor tids unge visesangere tager de gamle balladers motiver op som deres egne. Til sidst omtaler Jens Henrik Koudal "Rasmus Storms nodebog ca. 1750", og Anitti Koiranen gør kort rede for "Spelmännen och deras sångrepertoarer" i Finland i dette århundrede.

1987-årbogen indledes af Kirsten Sass Baks gennemgang af "Marseillaise-Intonationer i dansk og Slesvigsk-Holstensk folkesang". Med udgangspunkt i H.P. Hanssens forveksling af "Schleswig-Holstein meerumschlungen" og "Marseillaisen" ved et møde i Løgumkloster efteråret 1889 viser Kirsten Sass Bak, hvordan den franske revolutionssang, der i langt over 100 år indgik i levende dansk sangtradition, gennem hele det 19. århundrede dannede associationsbaggrund for dansk national og folkelig sang, fra det kulturelt og politisk selvbevidste borgerlige miljø i 1790'ernes København, over den nationale vækkelse i kølvandet på englænderkrigene 1801-1814 til de slesvigske krige i århundredets midte, provisorietiden i 80'erne og arbejdebevægelsens kamp-år til ind i 20. århundrede. I forbindelse med H.P. Hanssens forveksling af de to revolutionssange, der begge var blevet magthavernes sange (!), bemærker Kirsten Sass Bak følgende, der også i høj grad har hymnologisk relevans: "Episoden viser blandt andet hvilke vilkår der gælder for musik i propagandaens tjeneste: den virker efter sin hensigt hvis den opfattes med de rette ører - ellers ikke, eller som her: tværtimod. Tilhøreren må ikke være i tvivl om den ideologiske referenceramme! Hvis altså musikken til en kampsang

skal virke i sig selv, instrumentalt spillet og uden at være sat ind i en éntydig funktionel sammenhæng, må den være både kendt og uforvekslelig".

I "Piglocka. Dragspelets införande och anpassning" beskriver Håkan Berglund udfra undersøgelser i Gävleborgs len harmonikaens indførelse og udvikling indenfor folkemusikken frem til en relativ dominans i forhold til andre instrumenter. Han påviser, at et sammenfald af et fornyet sang- og melodirepertoire i første halvdel af 19. årh. på den ene side og på den anden side harmonikaens tekniske muligheder var medvirkende til dens hurtige indførelse. Derefter præsenterer Sven-Bertil Jansson biologen og folkehøjskolelæreren "Nils Stålberg - Sveriges siste folkmusikuppteckнare". Takket være sin lærervirksomhed ved skoler spredt ud over det meste af Sverige er det materiale, Nils Stålberg (1900-1969) fik indsamlet, ualmindeligt stort og alsidigt. Han havde med Johan Götlinds udtryk "det rätta spårsinnet för musikuppteckning och det rätta intresset". Om vilkårene for Nils Stålberg som indsamler får man et malende indtryk gennem den påtegning, sekretæren for det Längmanske kulturfond gav en ansøgning om støtte engang under 2. Verdenskrig: "För att uppteckнaren skall kunna söka upp dem <sc. traditionsbärarna> i ofta långt från järnväg och busslinjer belägna byar synes det mig alldeles nödvändigt, att han begagnar sig av cykel. Då fil.lic. N. Stålberg för mig uppgivit, att hans cykeldäck er helt utslitet, måste jag säga, att synnerligen stora skäl forefinnas at tillstyrka hans ansökan om licens för inköpande av ett cykeldäck"! Artiklen om Nils Stålberg, der karakteriseres som en første præsentation af hans indsats, indeholder faksimiler af 13 af hans melodiopteg-nelser.

Efter et par korte bidrag af Lennart Kjellgren om henholdsvis visedigteren og redaktøren Gustav Schønberg, "Gösta - folkkär visdiktare" og Johan Lorentz Österlund, Arholmavalsens forfatter ("Vals i många turer om Arholma") gør Märta Ramsten og Margareta Jersild i "Grundpuls och lågt röstläge - två parametrar i folkligt sångsätt" rede for deres påvisning af to karakteristika for svensk (- nordisk -) folkelig sangpraksis, dels at man kan påvise en individuel sangpuls hos sangeren, dels at de kvindelige traditionsbærere gennemgående synger i et påfaldende lavt stemmeleje sammenlignet med normalnotationen ved sang, sådan som den

findes i salmebogen og diverse sangbøger til fællessang: "Det visar sig ... att i oackompanjerad folklig sång, opåverkad av konstmusikalisk praxis och sångteknik, utgår sångerskorna från ett naturligt ganska lågt läge som ligger nära talet och som ligger lägra än vad notutgåvor med visor och sånger i allmänhet utvisar". Ældre melodioptegnere har gennemgående normaliseret melodierne, dels for at de - af praktiske grunde - kunne ligge nogenlunde midt på nodesystemet, dels for at de kunne være anvendelige ved almindelig kunstsang.

Peter Balslev-Clausen

FORFATTERNES ADRESSER

Professor Leif Ludwig Albertsen, Jyllands Allé 103,
8270 Aarhus - Højbjerg

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, Notmark præstegård,
6440 Augustenborg

Sognepræst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen, Ahlmanns Allé 14,
2900 Hellerup

Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkring 50 sider

Udgives af Salmehistorisk Selskab, Københavns Universitet, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, DK-1150 København K, Danmark

Organ for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN

Medlemskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Institut for Kirkehistorie, Købmagergade 44-46, 1150 København K, giro 2 20 11 19. Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af tidsskriftet.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:

Sognepræst, lic.theol. Peter Balslev-Clausen, sekretær, Ahlmanns Allé 14, 2900 Hellerup. Tlf. 31 62 79 27.

Universitetslektor, cand.theol. Jørgen I. Jensen, Steenstrups Allé 17, 1924 Frederiksberg C. Tlf. 31 37 39 73.

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand, Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde. Tlf. 42 36 72 21.

Forretningsfører, merkonom Vagner Lund, kasserer, Caroline Amalievej 27, 2800 Lyngby. Tlf. 42 88 48 65.

Sognepræst, cand.theol. Jens Lyster, næstformand, Notmark præstegård, 6440 Augustenborg. Tlf. 74 47 31 44.

Organist, orgelbygger Henrik Fibiger Nørfelt, Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf. 31 63 23 80.

Universitetslektor, organist mag.art. Torben Schousboe, Tryggevældevej 132, 2700 Brønshøj. Tlf. 31 28 02 05.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion:

Peter Balslev-Clausen (ansvarshavende)

Henrik Fibiger Nørfelt (melodistoffet)

Vagner Lund (redaktionssekretær)

Redaktionskomite: (styringsgruppe for Nordisk Institut for Hymnologi - NORDHYMN)

Professor, teol.dr. Lars Eckerdal, Lilla Gråbrödersgatan 2 B, 222 22 Lund, Sverige. Tlf. 046 13 82 94.

Organist, cand.musicae Thröstur Eiriksson, Kleppsvegur 4, 105 Reykjavik, Island. Tlf. 354 1 30747.

Docent, fil.dr. Karl-Johan Hansson, Skolhusgatan 41 B lo, 65120 Vasa, Finland. Tlf. 9 61 126126.

Forlagsredaktør, cand.theol. Åge Haavik, Terrasseveien 34, 1322 Høvik, Norge. Tlf. 02 53 91 54

Professor, dr.theol. Steffen Kjeldgaard-Pedersen, formand, Kong Valdemars Vej 25, 4000 Roskilde, Danmark. Tlf. 02 36 72 21.

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:

Professor Leif Ludwig Albertsen, provst teol.dr. Allan Arvastson, univ. lektor mag.art. Skirne Helg Bruland, pastor Helge Dahn, administrator dr.phil. Erik Dal, statsstipendiat Svein Ellingsen, biskop Johs. W. Jacobsen, biskop Johannes Johansen, professor dr.theol. Theodor Jørgensen, sognepræst Holger Lissner, sognepræst Kaj Mogensen, universitetslektor dr.phil Erik A. Nielsen, professor dr.theol. Bent Noack, konservatoriedocent Ingolf Olsen, domorganist Svend Prip, pastor Jørgen Schultz, provst, cand.theol. Erik Norman Svendsen, organist mag. art. Ulrich Teuber, kgl. konfessionarius, professor, dr.phil. Christian Thodberg.

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat, Statens humanistiske Forskningsråd samt N.F.S. Grundtvigs Fond.

Københavns Universitet
Reproafdelingen

2449 257 00

TORA GRUBB

~~J P E HARTMANNS ALLE 31~~
~~2500 VALBY~~

22/05/89 22/11/89 89 2177

Oldfuxvej 12

2400 København NV